

**НТУ «Дніпровська політехніка»**

**Цивілізаційні процеси  
в українському суспільстві**

**Кафедра історії та політичної теорії**

**РУДІК О.М., к.політ.н., доц.**

# Організація навчального процесу

**Навчальна дисципліна:**

7 л. (14 год.) + 7 с. (14 год.) = 14 занять (28 год.)

**Контроль: Диференційований залік**

**Мета курсу:** формування громадянської позиції студента як члена суспільства, який усвідомлює його головні цінності та досягнення, докладає зусиль до їх примноження і сталого розвитку.

### **Завдання курсу:**

- ознайомити студентів з основними етапами розвитку українського суспільства та ключовими процесами, які в ньому відбуваються на сучасному етапі;
- стимулювання формування у студентів самостійного критичного мислення і оцінки історичного досвіду та сучасного розвитку українського суспільства.

## Результати навчання:

- набуття студентами вміння **аналізувати** нові підходи до вивчення минулого українського народу і держави,
- **розуміти** зміни, зокрема трансформаційні, що відбувалися в українському суспільстві, його структурі, окремих соціальних середовищах,
- **набуття навичок** критичного мислення, аналітичного підходу, порівняльного аналізу історичного досвіду та політичних практик української спільноти з суспільними процесами в європейському просторі на різних етапах національного історичного та політичного процесів.

## **Перелік тем лекцій:**

- 1. Поняття цивілізації та суспільних процесів.**
- 2. Ключові політичні процеси в українському суспільстві.**
- 3. Угода про асоціацію з ЄС як інструмент європеїзації та модернізації України.**
- 4. Формування громадянського суспільства та забезпечення прав і свобод людини та громадянина.**

## Тиждень контрольних заходів (24/10 – 29/10):

- **Проміжне тестування по Темі 1**  
(10 тестових завдань x 2 бали = 20 балів).
- **Проміжне тестування по Темі 2**  
(10 тестових завдань x 2 бали = 20 балів).
- **Заключне тестування по Темам 1 – 4**  
(30 тестових завдань x 2 бали = 60 балів).

## Система оцінювання

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
75 – 89	добре
<b>60 – 74</b>	задовільно
0 – 59	незадовільно

# Політика академічної доброчесності в НТУ ДП



Національний ТУ «Дніпровська політехніка» — відповідність Часу

Навчання | Наука | Міжнародна діяльність | Бібліотека | Про університет

Знайти кафедру

Управління

Інститути, факультети

Коледжі, технікуми

Підрозділи

Науково-дослідна частина

Приймальна комісія

Відділ кадрів

Навчально-методичний відділ

Навчальний відділ

Навчально-науковий центр  
міжнародного співробітництва

Відділи міжнародної академічної  
мобільності та міжнародних  
проектів

Центр розвитку підприємництва  
«Бізнес-інкубатор»

Культурно-освітній центр

Редакційно-видавничий відділ

Інформаційно-аналітичний центр

Інститут гуманітарних проблем



## Академічна доброчесність

- Кодекс академічної доброчесності Національного технічного університету "Дніпровська політехніка"
- Академічна культура
- Академічний плагіат
- Дослідницька етика та академічна доброчесність
- Опитування учасників освітнього процесу як складова академічної доброчесності
- Плагіат як форма академічного шахрайства
- Результати соціологічного дослідження за темою "Дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти"
- Результати соціологічного дослідження за темою "Дотримання принципів академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками"
- Самоплагіат
- Фабрикація. Фальсифікація. Списування



**НТУ «Дніпровська політехніка»**

**Цивілізаційні процеси  
в українському суспільстві**

**Кафедра історії та політичної теорії**

**РУДІК О.М., к.політ.н., доц.**



## **ТЕМА 1**

# **Вступ. Поняття цивілізації та суспільних процесів**

# 1. Загальна теорія цивілізацій

## Поняття цивілізації

Термін «цивілізація» має латинський корінь («civilis» – міський, державний, громадянський) і протистоїть поняттю «silvflicus» – лісний, дикий, грубий.

За своєю суттю цивілізація є *антиподом дикунству і варварству*. З погляду еволюції, стадія цивілізації означає *певний ступінь в розвитку людства*.

Поняття «цивілізація» *введено у науковий обіг у XVIII ст.* зусиллями діячів епохи Просвітництва Ж. Бюффона, В. Мірабо, Г. Рейналя та інших.

Поява терміну «цивілізація» стала *свідченням секуляризації суспільного життя* та вичерпанням пізнавальної функції концепції всесвітньої історії Августина Блаженного.

Вихід за межі «священної історії» розширив можливості сприйняття навколишнього світу й потребував застосування нової термінології.

Протягом більш ніж двох сторіч еволюції наукових уявлень про **цивілізацію як явища світової історії** виявилися різні підходи до її розуміння.

Можна виокремити такі **трактування цього поняття**:

- як процес цивілізування, акт залучення до культури;
- стадію історичної еволюції, що прийшла на зміну дикунству та варварству;
- певний рівень розвитку духовності людства, що протистоїть дикунству та варварству;
- тип «високої культури» (А. Дж. Тойнбі);
- особливість розвитку європейського суспільства;
- заключну фазу розвитку локальної культури, що занепадає (О. Шпенглер);
- певний стан історичної еволюції людства, що сформувався як особлива соціальна цілісність, яка за своєю сутністю протистоїть дикунству.

# Визначення цивілізації

**Цивілізація** – людська спільнота, яка впродовж певного періоду часу (зародження, розвиток, надлом, загибель чи перетворення цивілізації) має стійкі особливі риси в соціально-політичній організації, економіці та культурі (науці, технологіях, мистецтві тощо), спільні духовні цінності та ідеали, ментальність (світогляд).

Подібно живому організму **цивілізація постійно відтворює себе і надає неповторну своєрідність** всім процесам, що відбуваються в ній.

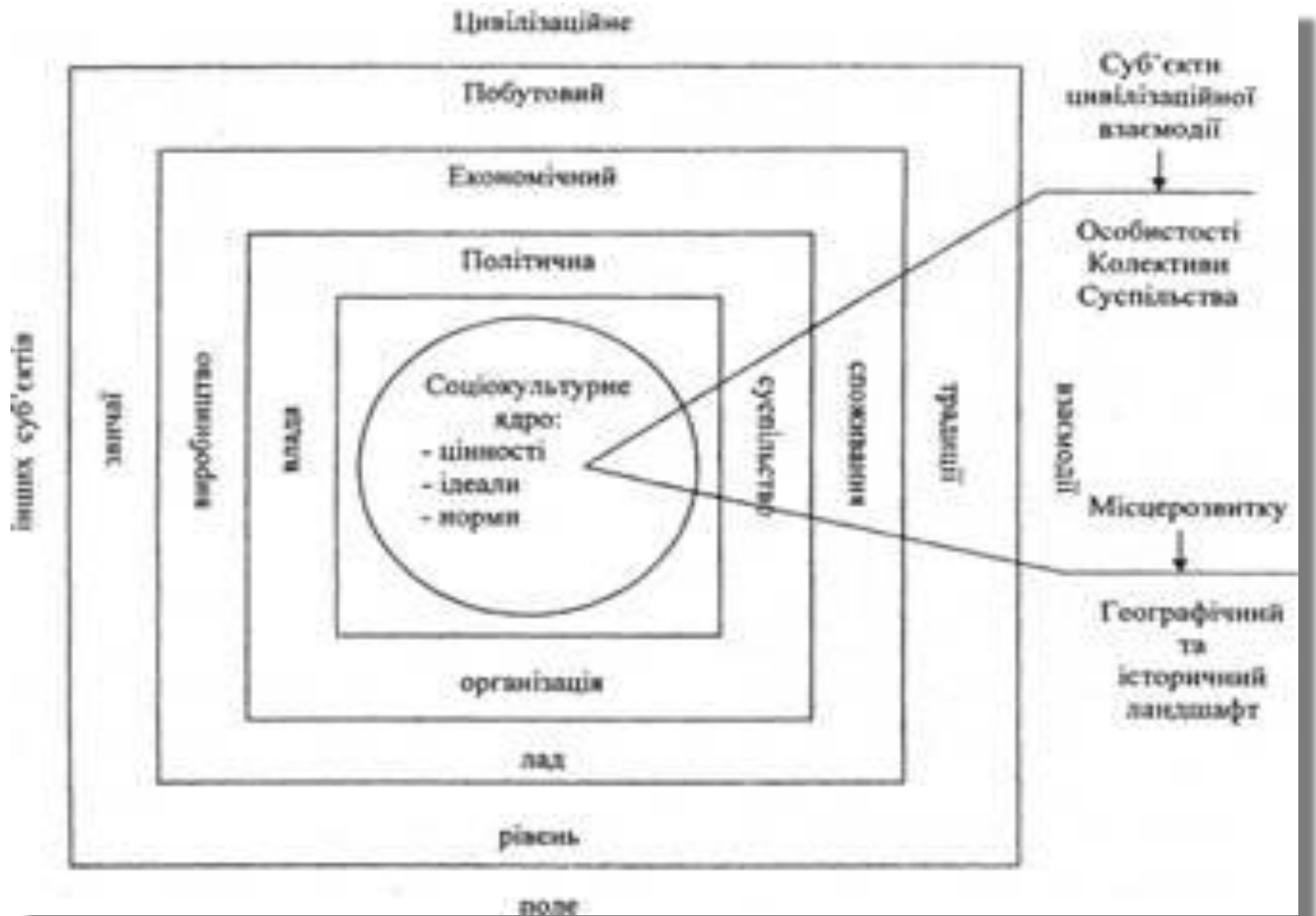
Слово «**цивілізація**» інколи вживається **як синонім слова «культура»** або для позначення заключної стадії розвитку будь-якої культури.

Існують *три підходи* до розуміння цивілізацій:

- **унітарний** – цивілізація являє собою єдине ціле, властиве усьому суспільству та виступає як певний ідеал суспільного розвитку;
- **стадіальний** – цивілізація як єдиний процес прогресивного розвитку людства, в якому можна виділити певні стадії (етапи);
- **локальний** – цивілізації як великі спільноти людей, що склалися історично, розвиваються автономно, займають певну територію й відрізняються своєю соціокультурною специфікою.

За традицією цивілізація розглядається як антипод «природного» стану людства, архаїчних форм існування соціуму. У цьому контексті поняття *«цивілізація»* виступає як синонім культури, спосіб розвитку культурної традиції.

# Структура цивілізації





## Структура цивілізації:

- **соціокультурне ядро (цивілізаційний код)** – історично сформовані цінності, ідеали, норми, які передаються від покоління до покоління за допомогою традицій та є закріпленими у наукових концепціях, правових та етичних нормах й відображають рівень світогляду і світосприйняття **суб'єктів цивілізаційної взаємодії**: особистостей, колективів та суспільств.
- **побутовий рівень (зовнішній шар)** – родові соціокультурні цінності, ідеали та норми на побутовому рівні повсякденного спілкування; комунікативним каналом є мова.
- **економічний лад** – адаптація до економічної кон'юнктури, сприйняття технологічних інновацій.
- **політична організація** – реалізація геополітичних інтересів; консервативніша за економічний лад.

# Класифікація цивілізацій

## Критерії класифікації

Походження	Стадіальність	Структура	Просторове розгортання	Масштаб	Динаміка
Аборигенні (автохтонні)	Давні	Моноцентричні	Локальні	Національні	Традиційні
Трансплантивні (перенесені)	Традиційні	Поліцентричні	Світова (глобальна)	Регіональні	Нетрадиційні
Амальгамні (змішані)	Індустріальні			Континентальні	
	Постіндустріальні				

**Більшість локальних цивілізацій є поліцентричними й аборигенними. Деякі з них є давніми та традиційними (індійська, китайська).**

**Термін «світова цивілізація» не має конкретного емпіричного наповнення. Він об'єднує сукупність локальних постіндустріальних цивілізацій та відбиває тенденцію до глобалізації цивілізаційного простору.**

# Періодизація цивілізацій

## Підхід

Європоцентричний	Формаційний	Технологічний	Цивілізаційний
Давні часи (III тис. до н. е. – V ст.)	Первіснообщинний лад	Аграрне суспільство (доіндустріальне)	Давні цивілізації
Середньовіччя (кінець V – середина XVII ст.)	Рабовласницький	Індустріальне	Традиційні
Новий час (середина XVII ст. – початок XX ст.)	Феодальний	Постіндустріальне	Індустріальна
Новітній час (з початку XX ст.)	Капіталістичний		Постіндустріальна
	Комуністичний		

## Формаційна vs. цивілізаційна парадигми

Автором формаційної теорії історичного розвитку є Карл Маркс. **Суспільно-економічна формація (СЕФ)** є однією з базових категорій історичного матеріалізму.

**СЕФ** – історичний тип суспільства, цілісний «соціальний організм», що базується на певному **способі виробництва** та відповідних до нього **суспільних відносинах**.

Виділяють **5 СЕФ**, які є *етапами історичного розвитку*:

- первіснообщинна (примітивний комунізм);
- рабовласницька;
- феодальна;
- капіталістична;
- комуністична (перша фаза – соціалізм).

У межах первіснообщинної СЕФ **держави ще не існує**, а за комуністичної – **вже не існує**, оскільки вона відмирає внаслідок зникнення класів і сфери політики як такої.

Характерними рисами кожної СЕФ є **базис і надбудова**.

**Базис** – сукупність економічних (виробничих) відносин, в які люди вступають в процесі виробництва матеріальних умов свого життя.

**Надбудова** – сукупність ідеологічних відносин, поглядів і установ (державна і право, а також мораль, релігія, філософія, мистецтво, політична і правова форма суспільної свідомості).

Зміна базису відбувається внаслідок розвитку **способу виробництва** (продуктивні сили + виробничі відносини), які повинні відповідати одне одному.

В процесі свого невпинного розвитку продуктивні сили виходять за межі певних виробничих відносин.

**Зміна базису приводить до зміни надбудови**, в результаті чого **виникає нова СЕФ** і суспільство переходить на новий щабель історичного розвитку.

# Базис і надбудова за К. Марксом

## Надбудова

- Сім'я
- Освіта
- Ідеологія
- Політика
- Культура
- Мистецтво
- Релігія

**Виробничі сили**  
і відповідні їм  
**виробничі відносини**

## Базис



Відповіддю на **недоліки теорії СЕФ** (економічний детермінізм, недооцінка людського фактору) стала цивілізаційна теорія розвитку суспільства.

Для **цивілізаційного підходу** характерне більш широке бачення: акцентується увага на тих факторах (культура, свобода особистості, техніка тощо), які пов'язані з діяльністю суб'єкта історичного процесу, його свободою, інтелектуальною діяльністю, роллю в суспільстві тощо.

Цивілізаційний підхід до розгляду історії **не підмінює і не скасовує формаційний підхід**, а включає його в себе як складову соціальної причинності певних етапів історичного процесу.

**Обидва підходи є продуктивними** в дослідженні та поясненні розвитку суспільства. Вони мають право на існування і не заперечують один одного.

## Цивілізаційні трансформації і переходи

Історичний процес під кутом цивілізаційного підходу постає як **процес зміни цивілізацій**, що утворюють відповідні покоління (4 покоління по 1 000 – 1 500 рр.), які у свою чергу складають певні історичні епохи.

Перехід від одного покоління цивілізації до іншого здійснюється **шляхом революційних змін** (наприклад, антропна, аграрна, міська, «осьового часу», наукова, інформаційна революції).

Цивілізації кожного покоління **відрізняються від інших поколінь** рівнем сукупного потенціалу, а між собою різняться за своїм різноманіттям та соціокультурною самобутністю.

Наявність різноманітності та різновекторності у неоднакових за своїм сукупним потенціалом цивілізаціях **посилює їх конкуренцію**, яка є сутністю сучасної епохи.



## **2. Глобалізація та цивілізаційний розвиток людства**

**ГЛОБАЛІЗАЦІЯ** – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації.

Основними *наслідками* цього процесу є:

- міжнародний поділ праці,
- глобальна міграція капіталу, людських та виробничих ресурсів,
- стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів,
- наближення культур різних країн.

**Ключові етапи:**

1. XVI – XIX ст. – Великі географічні відкриття.
2. Середина XIX ст. – 1980-ті рр. – структурна глобалізація (економічний переділ світу).
3. Кінець XX ст. – теперішній час – послідовна глобалізація в умовах *єдиного ринкового світового господарства*.

# Як дізнатися чому батареї стали холодними в епоху глобалізації або як би ми жили без Інтернету?

## Globalization Unlimited

Вдома, в Харкові, батареї опалення раптом стали холодними. Виявилось, що в 147-ми метрах прорвало трубу з гарячою водою. Як я дізналась про це? Наталка Зубар



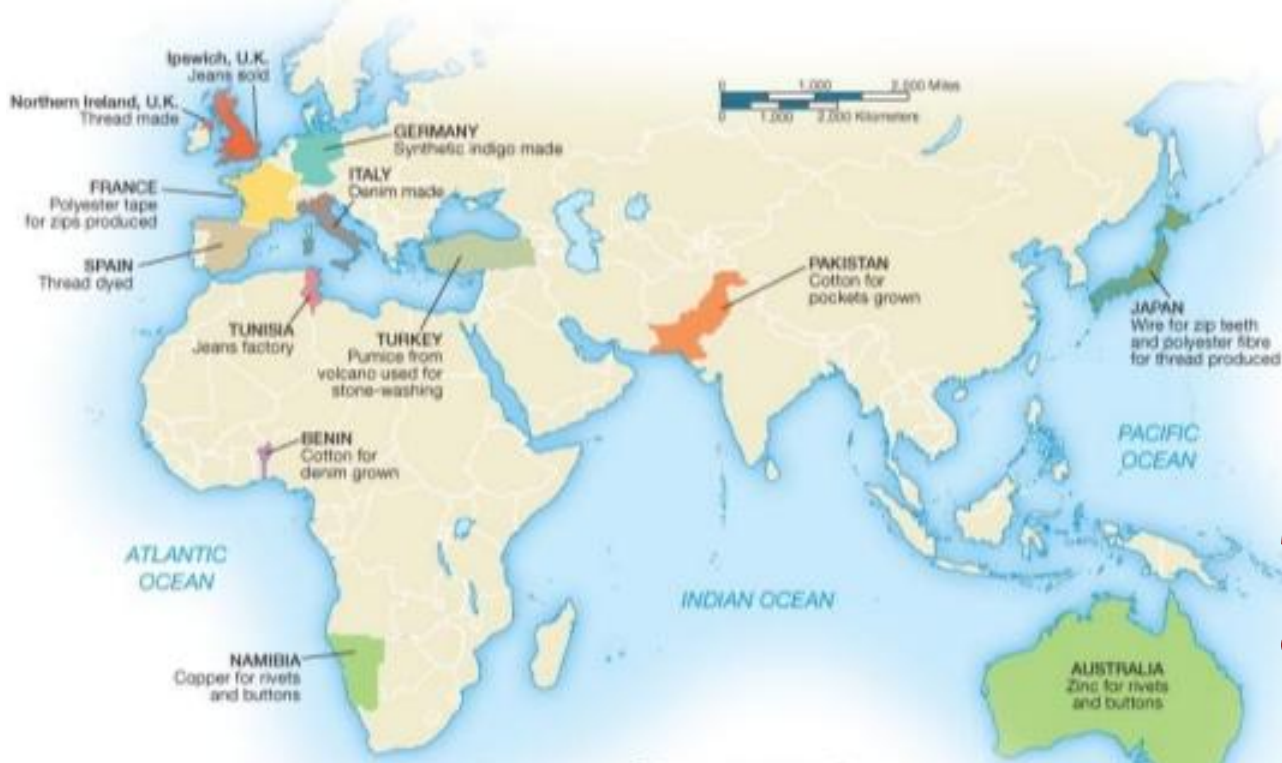
**Хронологія подій** (13 жовтня 2012 р., реальна історія)

**17:40** – трубу прорвало в Харкові (A), **17:50** – відео знято на телефон, **18:30** – залито в YouTube (AB 1 – 10 019 км.), **18:40** – батареї стали холодними, **19:20** – відео звантажене телеканалом в Києві (BC 2 – 9 546 км.), **20:10** – відео в новинах побачив батько Наталки (CA 3 – 473 км.), **23:00** – батько зателефонував Наталці по Skype (AD 4 – 2 258 км., двічі через Люксембург), **23:30** – Наталка зайшла у Facebook (AB 5 – 10 019 км.), **23:31** – Наталка побачила посилання на відео в YouTube, **23:32** – Наталка переглянула відео (BA 6 – 10 019 км.).

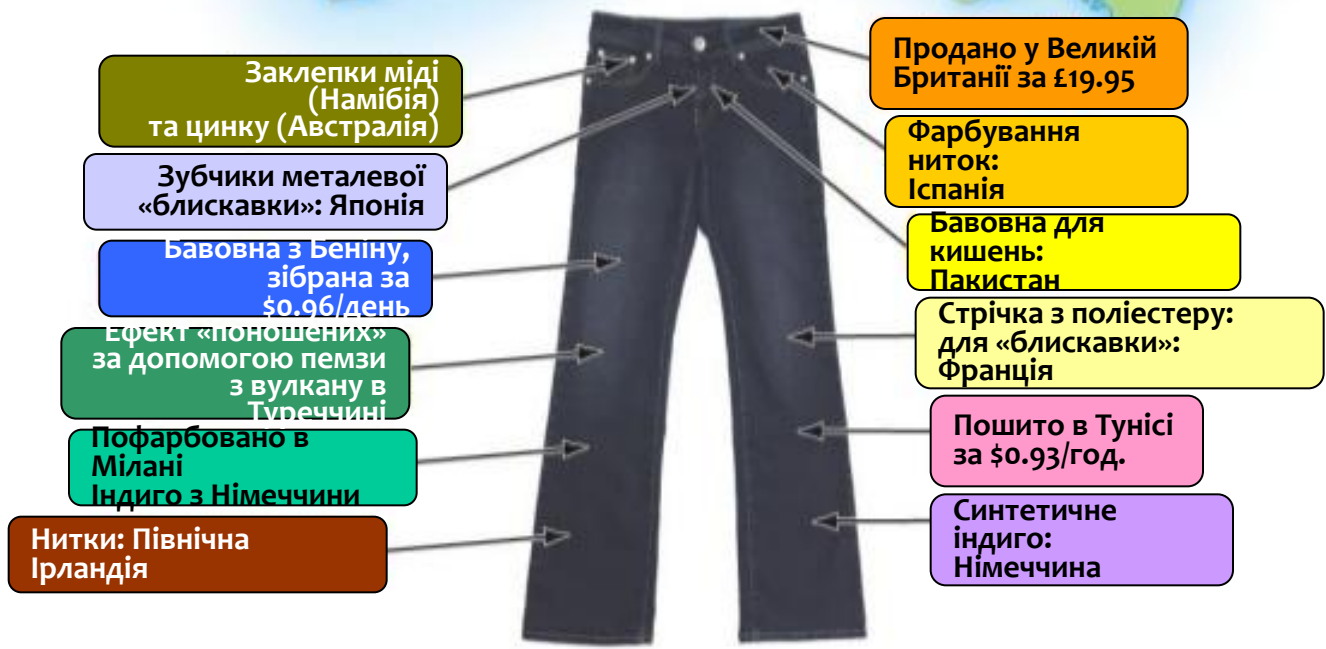
# Вплив глобалізації на економічне зростання







**Що пара джинсів  
може розказати  
нам про глобальну  
економіку**



# Зростання світової торгівлі за останнє сторіччя

Світова торгівля як відсоток ВВП (1500 – 2011)

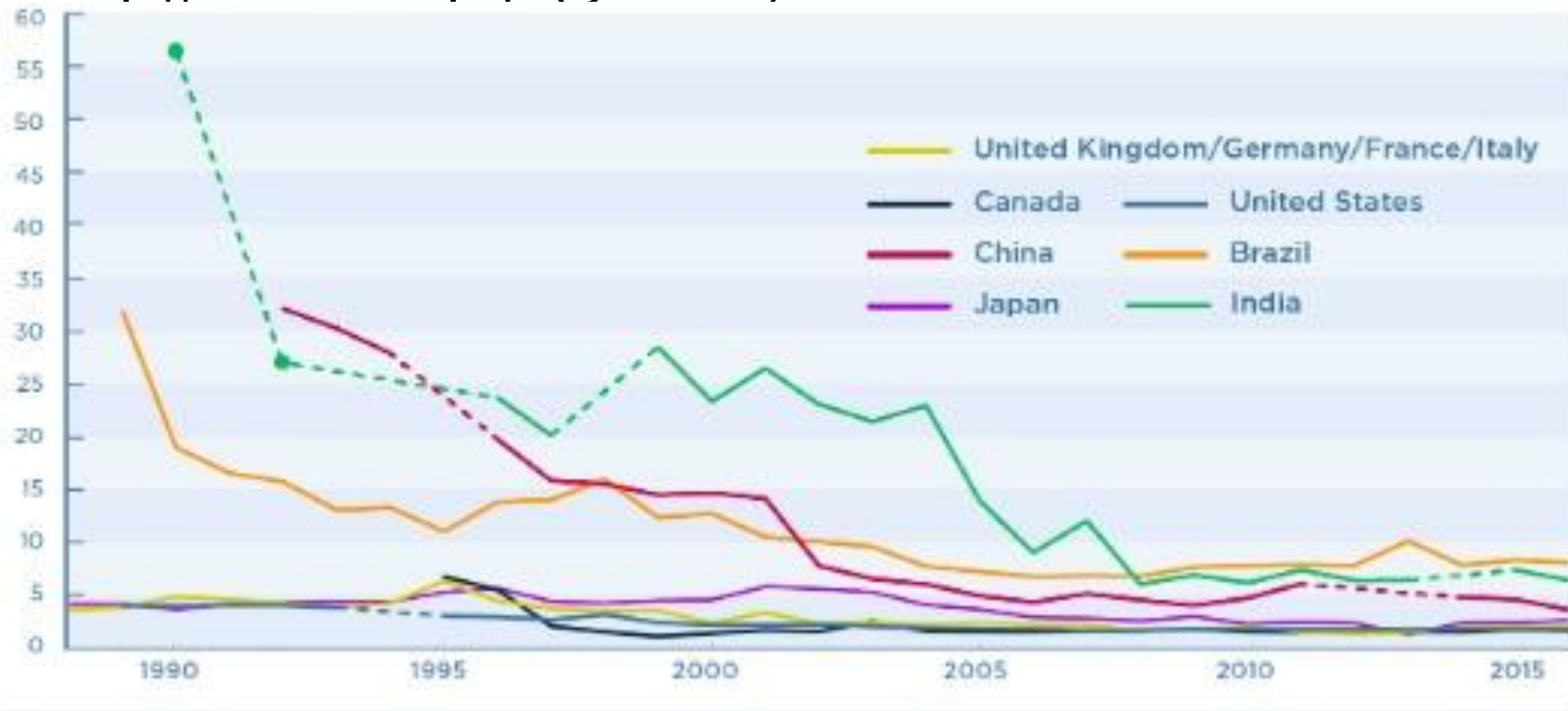


**Note:** This chart compiles data from three sources. Data from 1500 to 1820 is the average of the upper and lower bound and only includes the years 1500, 1600, 1700, and 1820. Data not available from 1821-69.

**Sources:** See footnote 1 at OurWorldinData.org for full citations (<https://ourworldindata.org/international-trade#note-1>).

# Великі економіки суттєво знизили тарифи й утримують їх низькими

Середньозважені тарифи (1988 – 2016)



**Note:** Shows world's ten largest economies, 2016. Rates are weighted by trade value. Dotted lines indicate years when data are not available.

**Source:** World Bank DataBank.

# Невеличкі, але важливі факти про світову торгівлю



Підписана в 1948 р. **Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ)** стала першою глобальною багатосторонньою угодою щодо зниження торговельних бар'єрів. В 1995 р. її замінила **Світова організація торгівлі (СОТ)**. Налічує **164** члени.

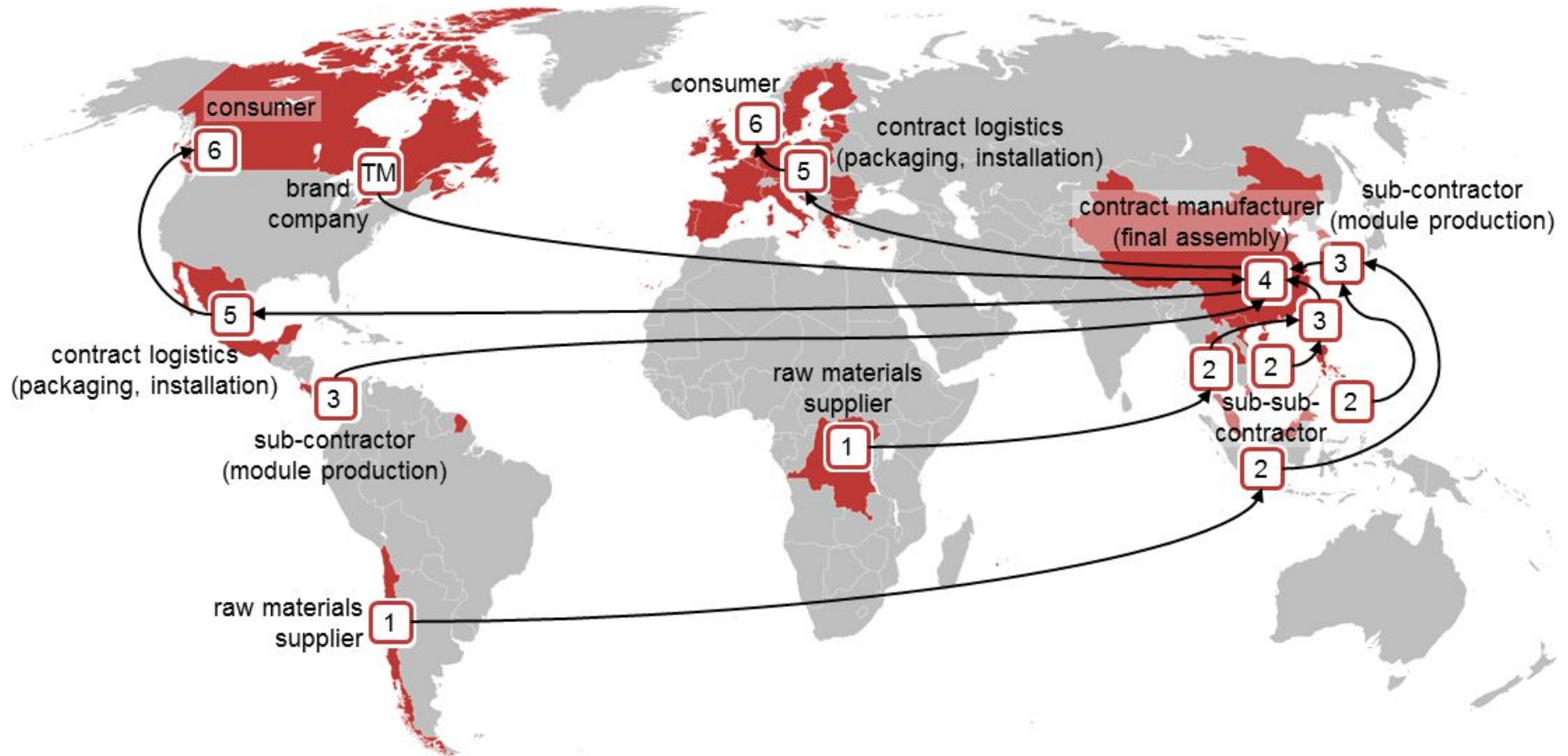
**Україна** є членом СОТ з 16 травня 2008 р.

**ПРИКЛАД.** У 2002 та 2004 рр. **бразильські виробники бавовни** офіційно поскаржились в СОТ щодо державних субсидій **американським виробникам бавовни**, які надавали їм несправедливу перевагу на світових ринках.

У 2009 р. СОТ постановила припинити таку практику. США не скасували виплати, але **надали бразильським фермерам**, які займаються бавовною, **грошову компенсацію**. США також перерахували 300 млн. дол. Бразильському інституту бавовни.

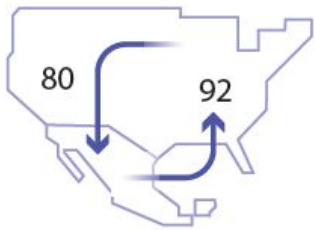


# Ланцюги постачань для виробництва комп'ютерів



# Ланцюги доданої вартості: частка США в мексиканських автомобілях

Експорт проміжної продукції **США** в Мексику = **\$80 млрд**, а готових виробів з **Мексики** = **\$92 млрд**.



Мексиканські автомобілі, електроніка, електричні пристрої є **результатом високого рівня інтеграції** з постачальниками проміжної продукції з США

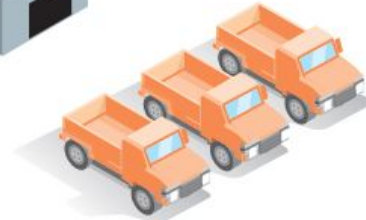
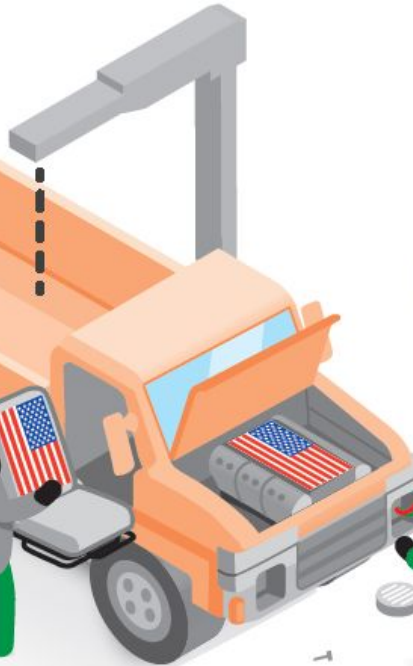
Сидіння



Чіпи



Двигуни



Значна частка мексиканського експорту автомобілів припадає на **ринок США**

18%



Близько **1/5 доданої вартості** мексиканських автомобілів, що експортуються в США, походить зі США, зокрема софт.

## Невеличкі, але важливі факти про світову торгівлю

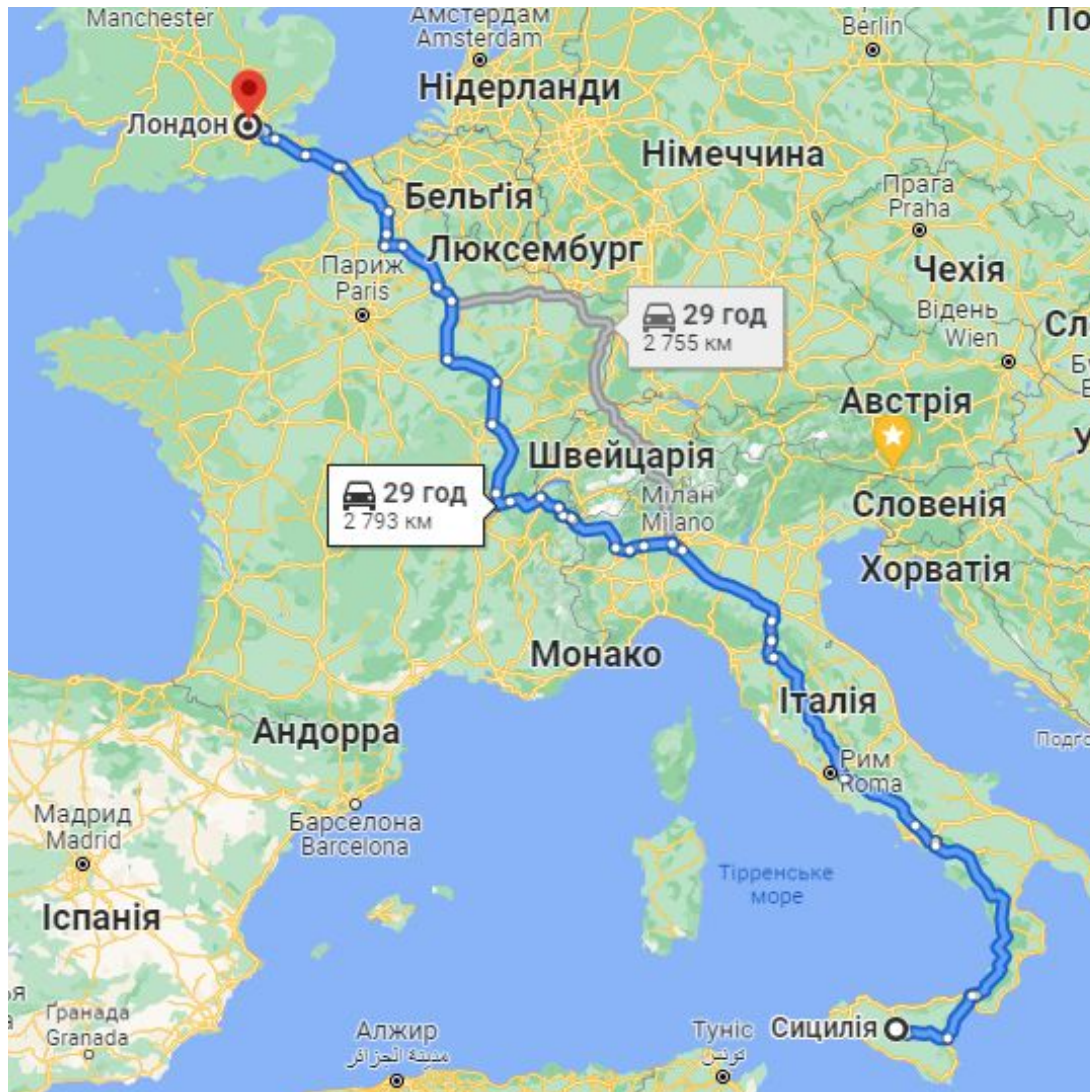


**Рефрижераторний контейнер**, в якому підтримуються певна температура, вологість та концентрація газу, дозволяє ефективно перевозити швидкопсувні товари. Винайдений в 1970-х рр.

Будучи ланкою в частині так званого **«холодового ланцюга»** сучасної глобальної транспортної інфраструктури, **ефективний і надійний рефрижераторний контейнер** робить «ніжну» продукцію (квіти, м'ясо, сири тощо) наявною та доступною для пересічного споживача. У контейнері без охолодження **дешево й зручно** перевозити все, від футболок до телевізорів.



# Невеличкі, але важливі факти про світову торгівлю



**Митні формальності та нетарифні бар'єри уповільнюють торгівлю.**

Наприклад, в умовах внутрішнього ринку ЄС **сицилійські помідори** доставлялися у Велику Британію за **4 – 5 днів**.

Після **Brexit** цей маршрут вони долають більше, ніж **за 10 днів**.

Образно кажучи, митні формальності та нетарифні бар'єри **роблять помідори гнилими**.

# 50 років Starbucks: Імперія кави

Країни, які мають найбільше / щонайменше один заклад Starbucks (станом на грудень 2020 р.)



Source: Starbucks

32 938 закладів Starbucks по всьому світі:  
51% управляються компанією, а 49% є ліцензованими





# Глобалізація та регіональні особливості



В **Португалії** в McDonalds подають стейк-сендвічі, як і будь-якому ресторані.

В **Україні** McDonalds пропонує серію «українських бургерів»: подвійна порція біфштексів збільшеної товщини, смажений на грилі бекон, особливі соуси.

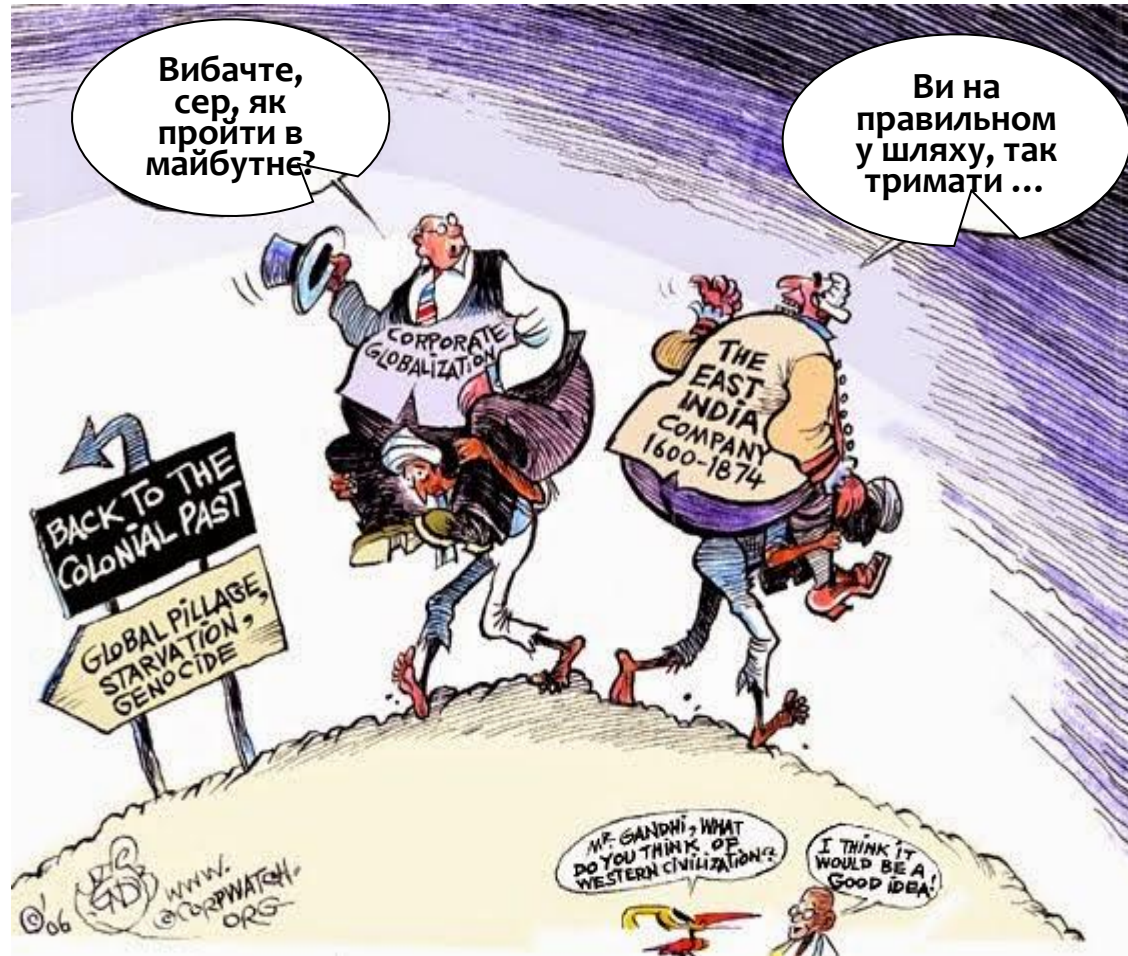
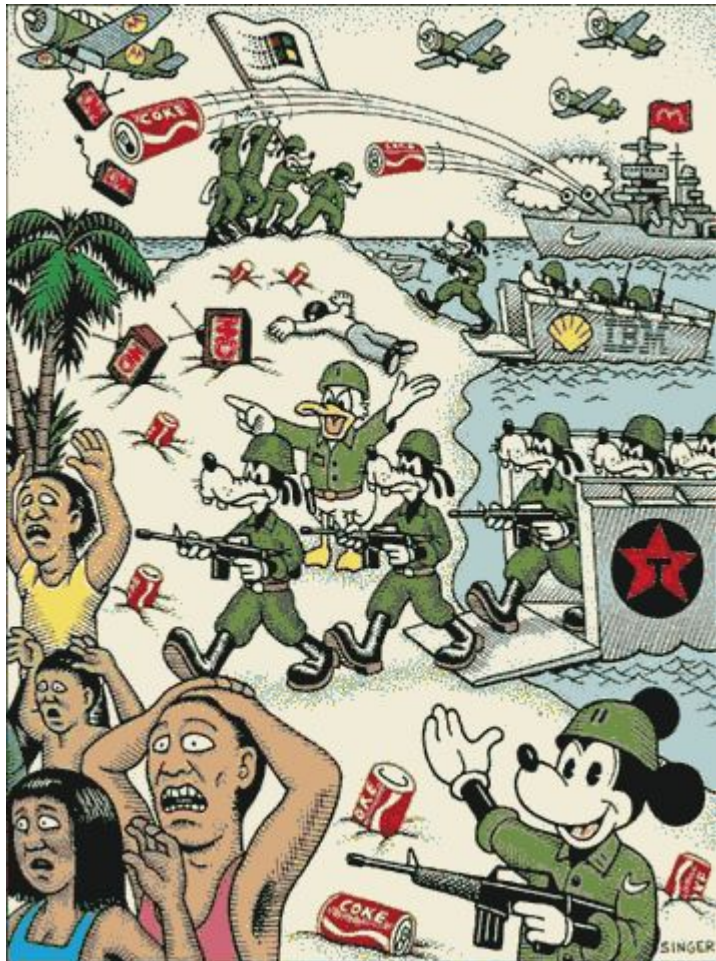


**Індія** – єдина країна світу, де в McDonalds не подають яловичину та свинину.





# Версія антиглобалістів: глобалізація вигідна лише США та транснаціональним корпораціям



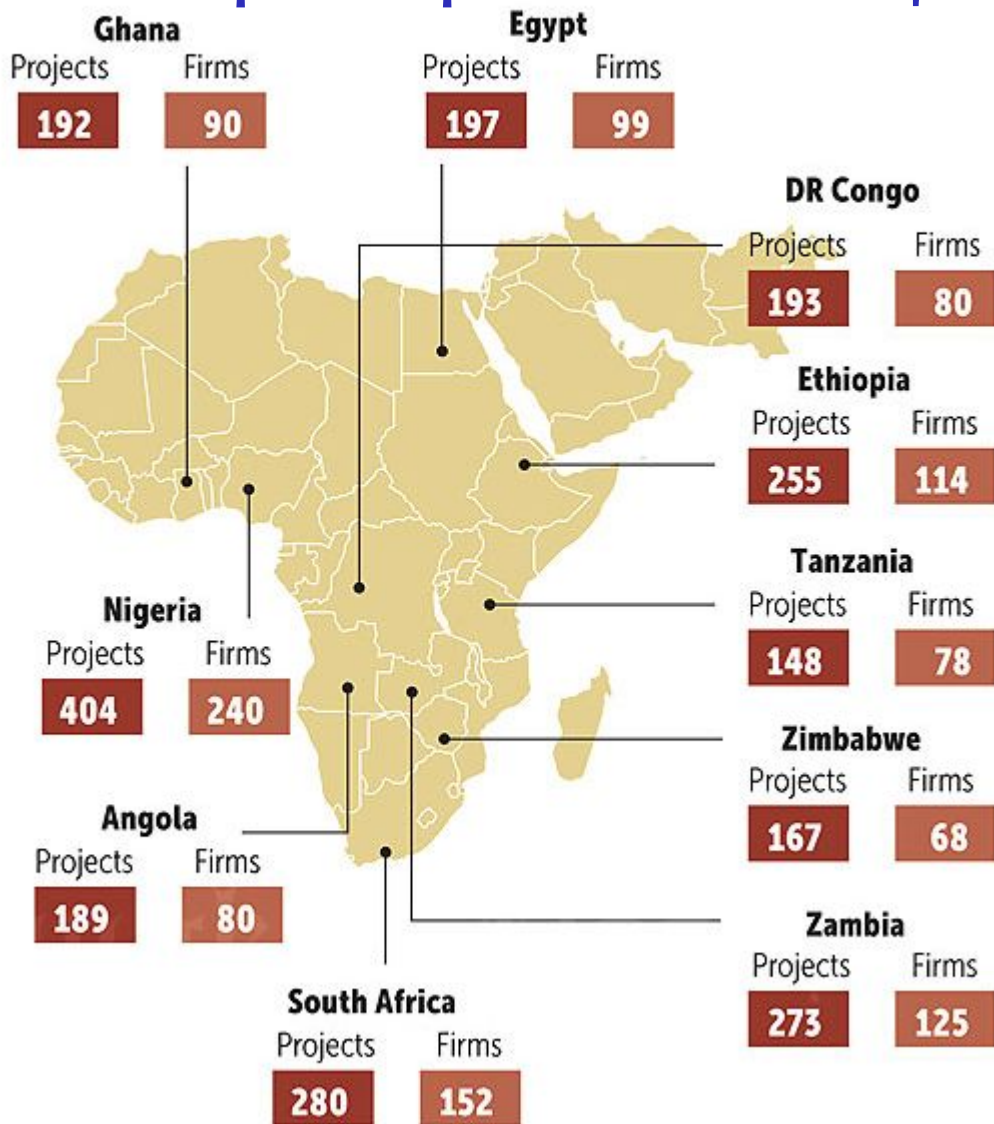
**Корпоративна глобалізація веде людство:**  
«Назад в колоніальне минуле, до глобального грабунку, голоду та геноциду»

**Однак, новою глобальною силою став Китай**





# Китай в Африці: ТОП 10 країн з прямими інвестиціями



лише **9**

африканських країн

**6**

За останні 10 років  
китайські лідери  
здійснили 79 візитів  
в 43 країни Африки

З яких є дуже  
бідними, не відвідали  
китайські лідери  
за останні 10 років

лише **2**

країни (Буркіна-Фасо,  
Свазіленд) не мають  
дипломатичних  
відносин з Китаєм

## Економічна експансія Китаю в Африці



Пан Вуд приїхав в Нігерію наприкінці 1970-х. Є власником 15-ти фабрик, будівельних компаній, готелів, ресторанів. Офіційний радник президента, має почесний титул африканського вождя.



Металургійний завод «United Steel» (Лagos, Нігерія) належить китайському бізнесмену. Нігерійські робітники працюють під керівництвом китайських інженерів.



# КНР прагне очолити глобалізацію

**«Один пояс, один шлях»**  
– ініціатива КНР, що  
передбачає **1 трлн дол.**  
**інвестицій** і може охопити  
понад **60 країн** світу.



Source: Xinhua.

## Перезавантаження глобалізації?

**Маніфест Марка Цукерберга** (16.02.17). «Прогрес людства в наш час потребує зближення не лише міст чи країн, а й світової спільноти».

**Нова місія Facebook:** на зміну ідеї соцмережі для друзів і сім'ї (станом на осінь 2016 – 1,8 млрд активних користувачів) приходять ідея розвитку глобальної соціальної інфраструктури.

**Основні напрями роботи Facebook** у майбутньому:

- розвиток взаємної підтримки (спільноти підтримки);
- безпека (Check Safety, моніторинг контенту);
- інформованість (вирішення проблем фейків, клікбейту та утворення інформаційних «бульбашок»);
- сприяння громадянській активності (інструменти, які сприятимуть громадській активності);
- залучення представників різних культур і поглядів (адаптація стандартів мережі до різних культур і поглядів, врахування політичних нюансів).

## **3. Цивілізаційна ідентичність**

**Етимологія слова «ідентичність»** (від лат. *identicus* – однаковий, тотожний) поєднує у собі **два значення**: тотожність особи самій собі, антиномією у цьому розумінні для нього є слово «інший»;

виняткова однаковість з кимось або чимось.

**Ідентичність** – це співвіднесеність когось (що має буття) з самим собою у зв'язку із власною мінливістю. Вона постає як спосіб збереження форми того або іншого суб'єкта у часі й просторі. Антиномією до нього є слово «різний».

**Інше значення** поняття «ідентичність» – унікальність, справжність. Подібний підхід є у філософській спадщині М. Хайдеггера, який використовує поняття «тожсамість» для позначення буття Я (само-буття), тобто такого суцього, яке може сказати: «Я».

В **західноєвропейських мовах** ідентичність означає не лише «тотожність», а й «особу», «особистість».

Концепт «ідентичність» органічно пов'язаний з поняттям «ідентифікація».

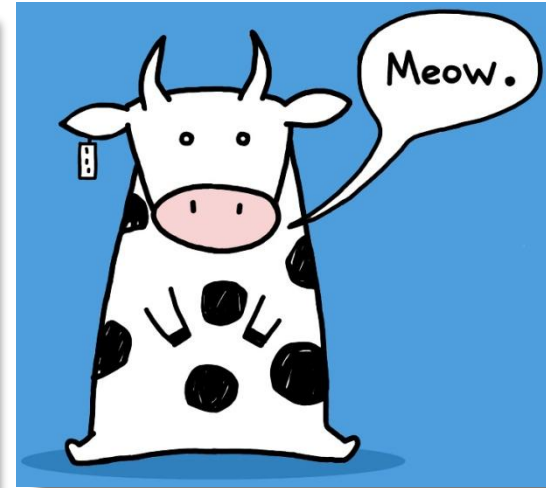
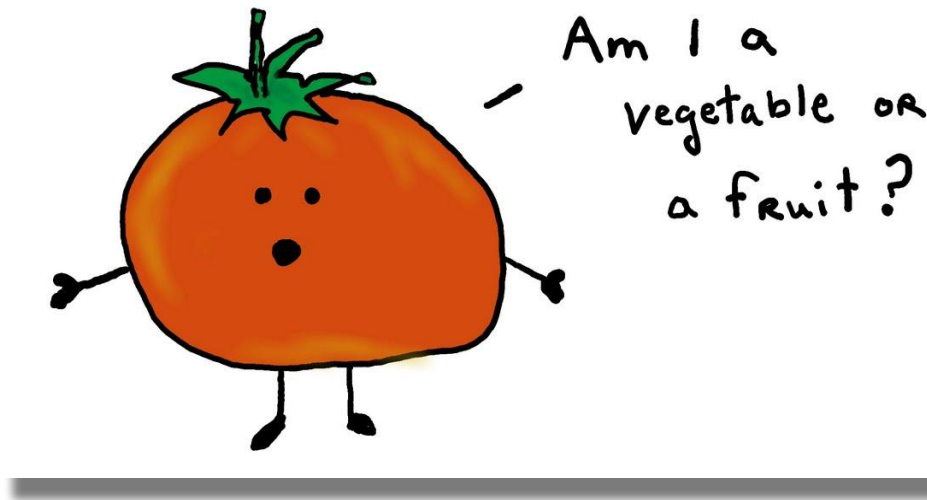
**Ідентифікація** означає ототожнення, уподібнення, впізнання, встановлення збігу об'єктів. Вона **є дією, спрямованою на встановлення ідентичності**.

Якщо ідентифікація (самоідентифікація) передбачає дію, процес співвіднесення одного суб'єкта з іншим, виявлення спільних чи, навпаки, специфічних ознак, рис, то **ідентичність** постає **як певна даність, результуюча процесу ідентифікації** (самоідентифікації).

**Соціальна ідентифікація** як результат самоототожнення індивіда з певною спільнотою фіксується у моделях поведінки.

Як складник процесу виникнення і підтримки ідентичності, ідентифікація **характеризується двома основними рисами**: 1) здійснюється цілеспрямовано; 2) реалізується за допомогою певних символічних засобів (прапори, герби, гімни, символи тощо).

**Криза ідентичності** – критичний стан **індивіда** (особливо у підлітковому віці), пов'язаний з усвідомленням ним своєї невідповідності бажаній ідентичності.



Стан розгубленості та сум'яття в установі або організації щодо її характеру чи напряму діяльності (розвитку). Наприклад, **криза ідентичності міжнародних, особливо безпекових організацій** (ООН, ОБСЄ, Рада Європи).



Науковці виділяють **регіональну, національну, геополітичну і цивілізаційну ідентичності**.

**Регіональна ідентичність** формується на основі єдності території проживання, соціально-культурного досвіду, специфіки регіонального життя (галичанин, техасець тощо) і є одним з елементів конструювання регіону як специфічного соціокультурного простору.

У структурі регіональної ідентичності присутні **два основні компоненти**:

- знання, уявлення про специфіку власної «територіальної» групи (соціокогнітивний елемент);
- усвідомлення себе її членом та оцінка якостей власної території, значущість її у національній, локальній і світовій системі координат.

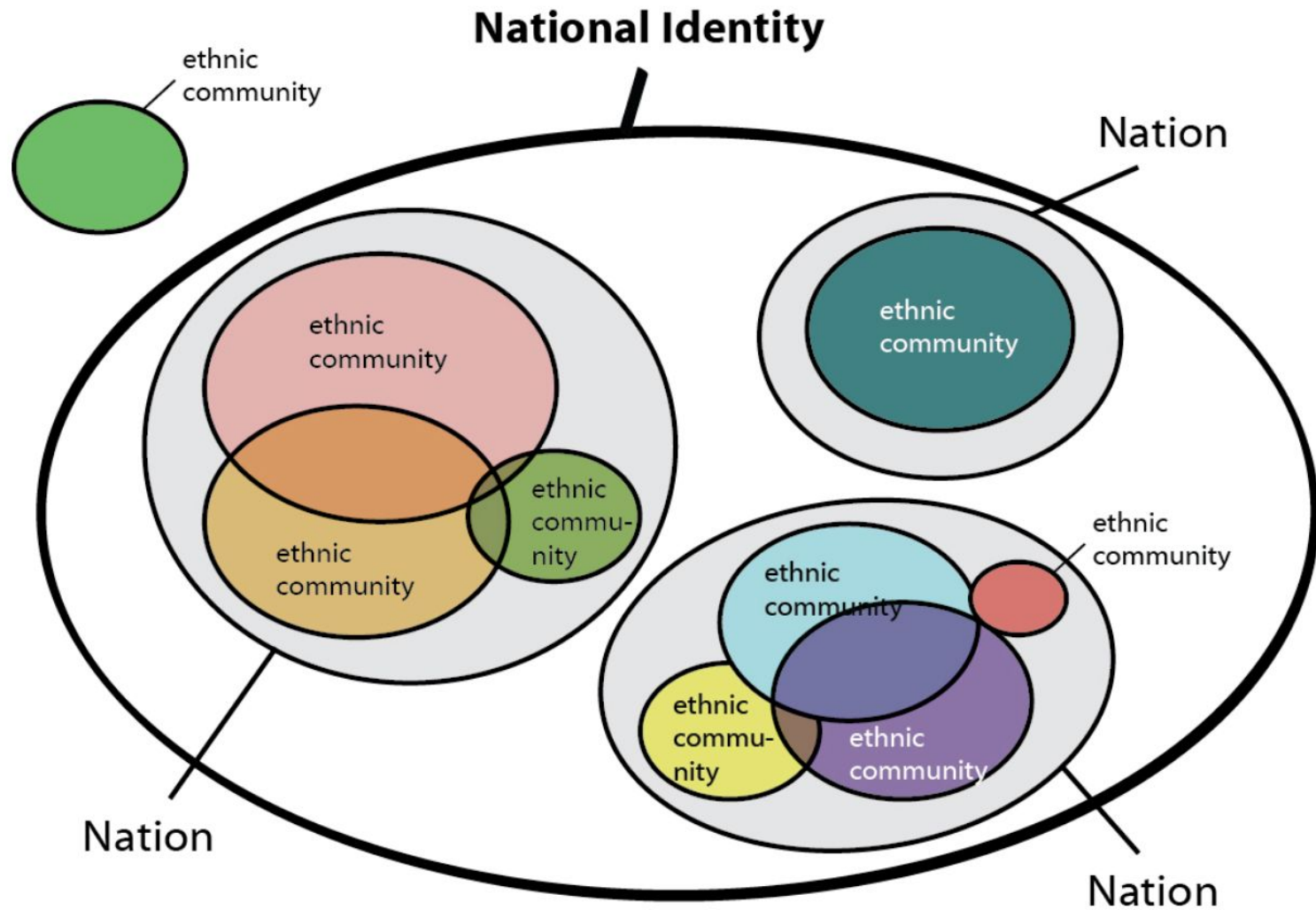
**Національна ідентичність** – відчуття нації як єдиного цілого, у вигляді відмітних традицій, культури, мови і політики. «Чуття єдиної родини» (П. Тичина).

**Національна ідентичність** людини є її ідентичністю та відчуттям приналежності до однієї держави / нації, прихильністю до національної ідеї, символів тощо, незалежно від юридичного статусу громадянства

За Ентоні Смітом це «неперервне відтворення та реінтерпретацію структури цінностей, символів, спогадів, міфів і традицій, що становлять характерну спадщину націй, та ідентифікацію індивідів з цією структурою і спадщиною».

**Національна ідентичність не є природженою рисою.** Вона виникає з набутого усвідомлення спільності культури, історії, мови з певною групою людей.

# Національна ідентичність в багатонаціональній державі



Щодо національної ідентичності:  
жартома і не зовсім ...





**Геополітична ідентичність** є ключовим елементом конструювання соціально-політичного простору, який виявляється в самобутності певної країни та її народу, а також у пов'язаних із цим уявленнях про місце і роль країни у глобалізованому просторі.

Геополітична ідентичність **тісно пов'язана** з державністю, її характером і самопочуттям нації. Вона містить в собі ставлення до різних аспектів геополітичного світоустрою, а також певне геополітичне бачення, світосприйняття.

**Характерними ознаками** цієї ідентичності є:

- геополітичний простір, тобто комплекс географічних ознак держави;
- геополітичне місце і роль держави у світі;
- ендогенні (внутрішнього походження) і екзогенні (зовнішнього походження) уявлення про політико-географічні образи.

# Залізна завіса: мілітаризований кордон, що розділив Європу (1952 – 1989)



Sources: AFP, "Histoire du XXe siècle" by S. Bernstein and P. Milza

**Цивілізаційна ідентичність** це самоотожнення індивідів, груп, етносів, конфесій на основі певної соціокультурної узагальненості.

**Цивілізаційна ідентичність** є певним рівнем самоідентифікації. Оскільки в її основі лежить досягнення культурно-історичної спільності цілого народу або групи близьких народів, то її специфіка полягає в тому, що вона *є вищим рівнем соціальної ідентичності*.

Поняття «**цивілізаційна ідентичність**» описує сукупність стрижньових системоутворюючих елементів, які структурують ціле та визначають самототожність цивілізації.

Тобто **цивілізаційна ідентичність** – це сукупність уявлень людини щодо своєї належності до тієї чи іншої культурно-цивілізаційної спільноти, яка спирається на певні цінності та на відповідні соціальні інститути і відносини.

**Цивілізаційна ідентичність** як категорія характеризує належність індивіда, соціальних груп і народів до певної цивілізації.

Це *граничний рівень соціокультурної самоідентифікації індивідів*, вище якого може бути лише міжпланетна ідентифікація («землянин»).

В *основі цивілізаційної ідентичності* є відносно усталена велика міжетнічна мегаспільність людей, яка тривалий час проживає в одному регіоні, і яка базується на єдності історичної колективної долі різних народів, пов'язаних між собою схожими культурними цінностями, нормами та ідеалами (західноєвропейська цивілізація, китайська та ін.).

Цивілізаційна ідентичність є *універсальною константою*, практично незмінною характеристикою суспільства загалом.



## **4. Витоки європейської цивілізації**

Для розуміння процесів європейської інтеграції, пов'язаних зі створенням і розвитком ЄС **важливо з'ясувати витоки формування самої європейської цивілізації**, оскільки тільки такий широкий історичний контекст дає можливість зрозуміти як еволюцію ідеї європейської єдності, так і основні цінності на яких вона базується.

**Особливе місце в історії Європи** посідає **період Давньої Греції і Давнього Риму**, коли були закладені основи всього її подальшого розвитку і з'явилася сама назва «Європа».

Саме **Давня Греція** дала нам тривалі цінності культури, мистецтва, філософії, в тому числі й у галузі держави і політики, які і сьогодні надихають європейців.

Але внесок Давньої Греції у розвиток європейської цивілізації не вичерпується лише цим. Вона дала нам і **зразок першої в світовій історії демократії**.

**Зародження європейської цивілізації** античного типу відносять до **реформ Солона в Афінах** (VI ст. до н.е.). Саме тоді з'явилась соціальна структура, **основними рисами якої стали:**

- панування приватної власності;
- громадянське суспільство і сам інститут громадянства;
- ринковий характер економіки (з опорою на вільних громадян – приватних власників);
- законодавство, що враховувало не лише права, а й обов'язки громадян тощо.

В центрі уваги у процесі розвитку **європейської класичної цивілізації** завжди був **індивідуум, людина, її права і свободи, обов'язки і майно, життя і честь.**

В цьому полягала **основна відмінність античної цивілізації** від інших давніх **цивілізацій Сходу**.

На відміну від Європи вони **ніколи не знали**:

- панування приватної власності в господарстві; приватна власність хоча й існувала, але вона ніколи не була тут основою економіки:
- поняття «громадянського суспільства» та інституту громадянства, оскільки тут не існувало громадян, а були лише піддані.

В **східних цивілізаціях** над усе стояли **інтереси колективу і держави** як найбільш відомого людству соціально організованого колективу, волю якого висловлював старший, начальник, вождь, намісник і, нарешті, **правитель як верхівка соціальної піраміди**.

Здобутки **Давньої Греції** були успадковані й розвинуті **Римом**.

Сприймаючи, засвоюючи й переробляючи культурну спадщину давньосхідного й елліністичного світу, римляни одночасно сприяли залученню до греко-римської культури пануючих верств населення західних провінцій імперії **шляхом**:

- розповсюдження латинської і грецької мови;
- знайомлення їх з господарськими і технічними досягненнями, міфологією, творами мистецтва, архітектури, літератури, науковими знаннями і філософськими теоріями, а також з системою римського права.

Саме в **межах Римської держави** внаслідок взаємодії культур Східного Середземномор'я, Італії й материкової Європи і **склалася антична цивілізація**.

# Римська імперія на піку свого розвитку в 117 р. до н.е.





## **5. Розвиток ідеї єдиної Європи в XIII ст. – на початку XX ст.**

Особливо велике значення мало **виникнення** дві тисячі років тому **християнства** і формування в межах Римської імперії вселенської церкви.

**Християнська релігія** створила нову культурну спільноту – християнський світ.



Проте Європа успадкувала також (частково від римських часів, де сусідили два різні світи: **латиномовний Захід** і **грекомовний Схід**) і **значний культурний розрив**.

Так виникла і сформувалась **двоїста Європа**:

- одна – під головуванням **римського католицького християнства** – на Заході;
- друга – створена грецьким **православним християнством** – на Сході.

Тому в Європі, яка формувалася, поєднувались єдність і поділ, єдність і різноманітність.

# Розкол Християнства в 1054 р.

-  Католицька церква
-  Православна церква



У **середньовічній Європі** були **закладені підвалини європейської єдності**. Це, передусім, те, що було створене в сфері науки і мислення й досягнуто в галузі мистецтва.

Протягом багатьох століть, саме ця **єдність**, починаючи з Середньовіччя і закінчуючи Новим часом, **надихала багатьох європейських мислителів і політичних діячів** на розробку проектів нового об'єднання Європи і спроби втілити їх у життя.

Увесь цей час серед політиків та мислителів боролися **два підходи** до реалізації цієї ідеї:

- неодноразові спроби до **силового об'єднання Європи** на імперських засадах;
- пропозиції **утворення федерації чи конфедерації**, заснованої на реалізації принципу рівноваги, а також принципу рівноправності.

За підрахунками істориків до Другої світової війни було зроблено до **200 планів і проектів європейського єднання**. *Найбільш відомими з них були проекти:*

- домініканського монаха, юриста французького короля Філіпа IV Вродливого П'єра Дюбуа (1306 р.);
- відомого поета Данте Аліг'єрі (1308 р.);
- чеського короля Їржі Подебрада (1464 р.);
- першого міністра французького короля Генріха IV Бурбона герцога М. Сюлі;
- англійського політичного діяча, майбутнього засновника американського штату Пенсільванія Уільяма Пенна (1693 р.).

Аналогічними проектами був захоплений і один з відомих представників французького Просвітництва XVIII ст. абат Шарль Сен-П'єр (1713 р), духовними спадкоємцями якого були Жан-Жак Русо, Імануїл Кант, Еремія Бентам.

У ХІХ ст. з ідеєю створення **федерації європейських народів** виступали представники різних політичних течій.

Одним з перших її обґрунтував у 1814 р засновник французького утопічного соціалізму **Анрі Сен-Сімон** та італійський революціонер **Джузеппе Мадзіні** (1834 р.).

Особливого поширення **ідея тісної співпраці вільних народів континенту** набула під час «весни народів» у русі пацифістів, що об'єднав насамперед передову частину європейської інтелігенції.

На першому конгресі в Брюсселі (1848 р.) та наступних конгресах у Парижі (1849 р.), Франкфурті-на-Майні (1850) вони відстоювали **романтичну ідею відновлення втраченої єдності** шляхом поступового зростання серед народів **розуміння своєї європейської ідентичності**, що, в свою чергу, створило б можливість для встановлення «вічного миру» на континенті.

Саме у 1849 р. французький письменник Віктор Гюго проголосив ідею **«Сполучених Штатів Європи»**.



Західнохристиянський світ у ранньому Середньовіччі двічі намагався об'єднати Європу на імперських засадах. Вперше об'єднав майже усі колишні провінції Західної Римської імперії **Карл Великий (768-814)**, якого сучасники називали «**батьком Європи**».

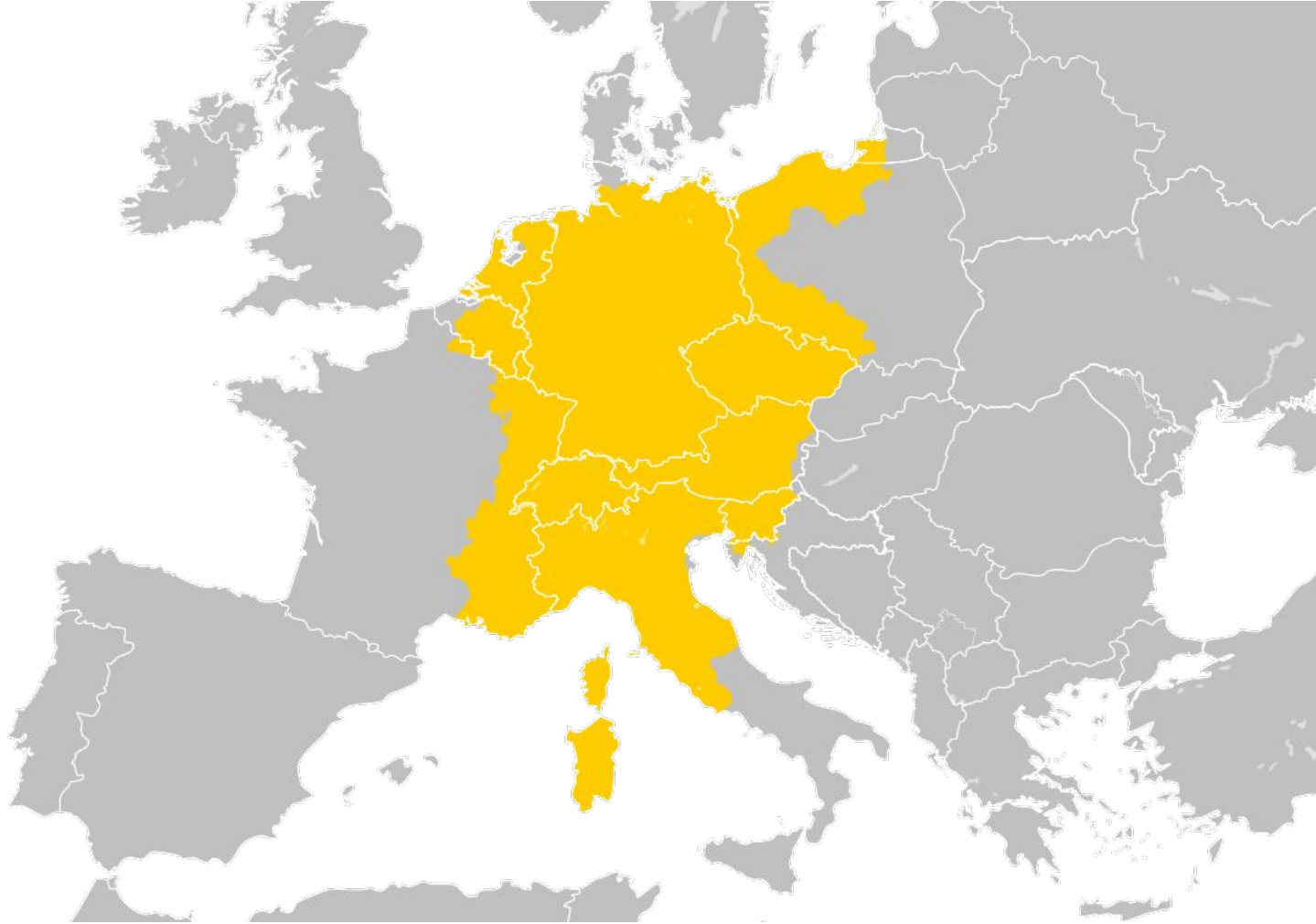
Друга спроба пов'язана зі створенням у 962 р «**Священної Римської імперії**» німецьким королем Оттоном I.

В XVI ст. ідею **утворення універсальної католицької імперії** намагався реалізувати **Карл V**, імператор Священної Римської імперії з династії Габсбургів.

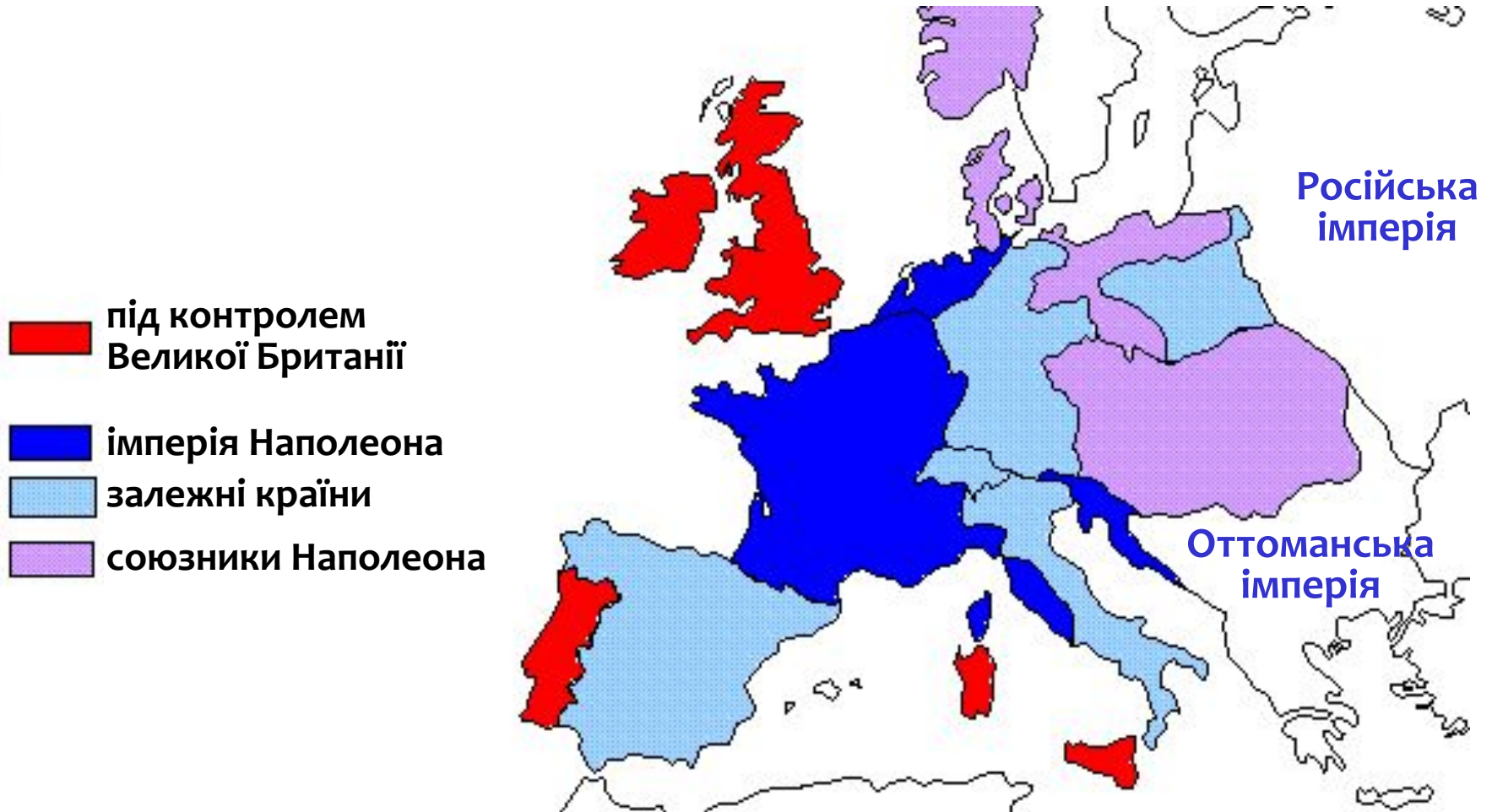
**Об'єднання Європи на імперських засадах** намагалися досягти як політичними та економічними, так і воєнними методами також **Наполеон I**, а на початку ХХ ст. німецький кайзер **Вільгельм II**.

Останню спробу «об'єднати» Європу силовими методами зробили **нацисти**, намагаючись реалізувати гітлерівські плани встановлення в ній «нового порядку».

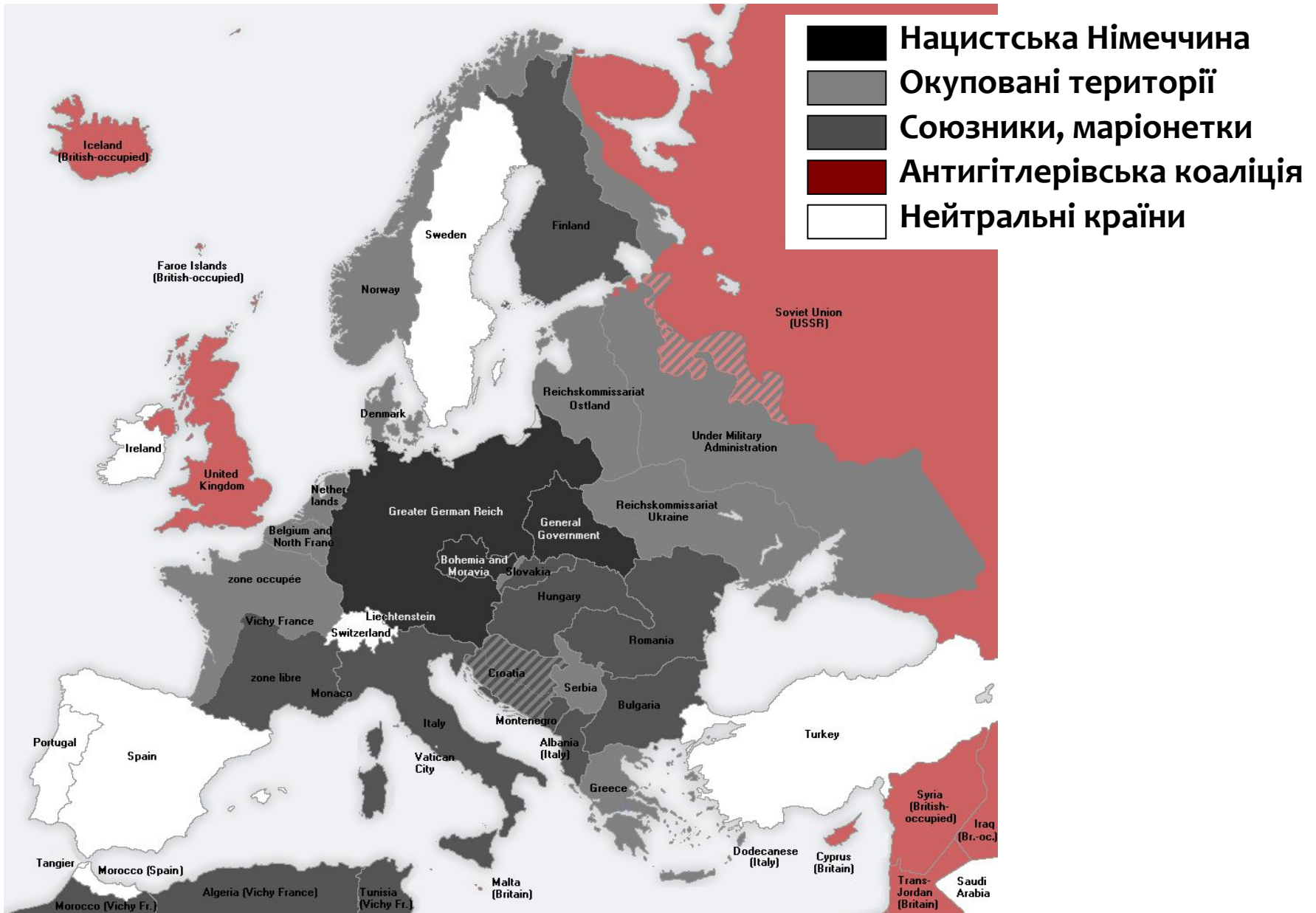
**Священна Римська імперія в період свого найбільшого територіального поширення в 1155 – 1268 рр.  
(проекція на сучасні кордони європейських країн)**



# Європа в 1812 р.



# Європа на піку нацистської окупації 1941 – 1942 рр.



**6. Відродження ідеї європейської єдності  
в 1920 – 1930-х рр. та її зміцнення під час  
Другої світової війни**

Після Першої та в роки Другої світових війн ідея європейської єдності набуває нових рис та акцентів.

Під впливом страхіть двох світових воєн в Європі відбувається перехід від розробки окремими мислителями проектів її об'єднання до створення потужних громадських рухів, спрямованих на втілення цієї ідеї в практику.

В цей час створюється декілька рухів, що ставили за мету створення «Сполучених Штатів Європи».

Найбільш потужним серед них був панєвропейський рух, заснований з ініціативи австрійського графа Ріхарда Куденхова-Калергі.

Основне завдання його учасники вбачали в поширенні ідеї єдиної Європи серед парламентарів, урядовців, представників промислових і громадських кіл.



Найактивнішим державним діячем у царині миру та співпраці в Європі в 1920 – 1930-х рр. був, безперечно, активний учасник панєвропейського руху французький політик **Аристид Бріан**, який на 10-й Асамблеї Ліги націй у вересні 1926 р. запропонував **створити Європейський Союз на федеральній основі.**

**Ліга націй** навіть створила **«Комісію з вивчення Європейського союзу»** (розглядала переважно економічні питання), яку в січні 1931 р. очолив А. Бріан.

Але смерть А. Бріана в 1932 р., Велика економічна криза 1929 – 1932 рр., прихід до влади А. Гітлера помітно **зменшили інтерес до ідеї інтеграції** і комісія Ліги націй припинила свою роботу.

Зазначимо, що частина пропозицій А. Бріана пізніше **знайшла відображення у плані Р. Шумана (09.05.1950).**

# Арістід БРІАН та його «Меморандум про організацію системи Європейського федеративного союзу» (1929)



Встановлення диктаторських режимів у Європі та початок Другої світової війни зіграли **каталізуючу роль у справі зростання авторитету федеративної Європи.**

В цей час **основним гаслом федералістського руху, основною рушійною силою його розвитку стали ідеї демократії та свободи.**

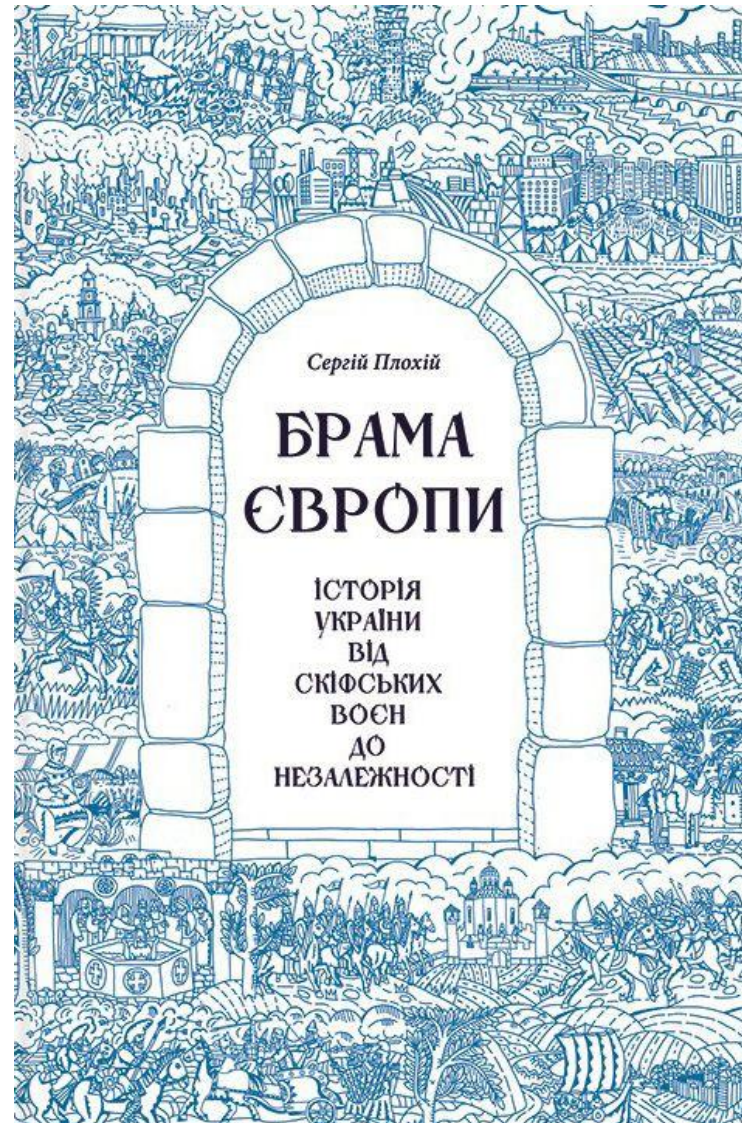
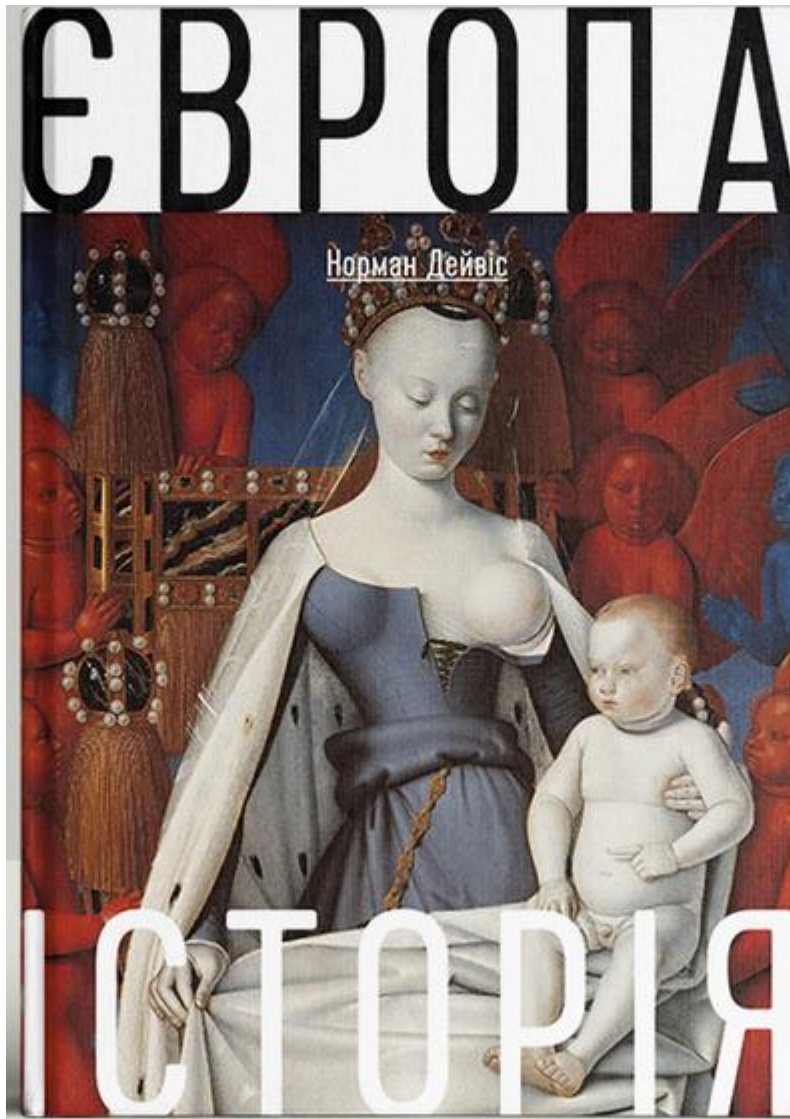
В Європі серед населення з'являється все більше прихильників ідеї пожертвувати державним суверенітетом заради **Європейської Федерації як гаранта миру і безпеки.**

В липні 1944 р. учасники руху Опору 9-ти європейських країн на зустрічі в Женеві прийняли **«Декларацію європейського руху Опору»**, в якій окреслили своє бачення економічних і політичних цілей об'єднання європейських народів після закінчення війни.

Союз мав стати **запорукою захисту** від нових міждержавних конфліктів на двох світових воєн, засобом гармонізації німецько-французьких відносин.

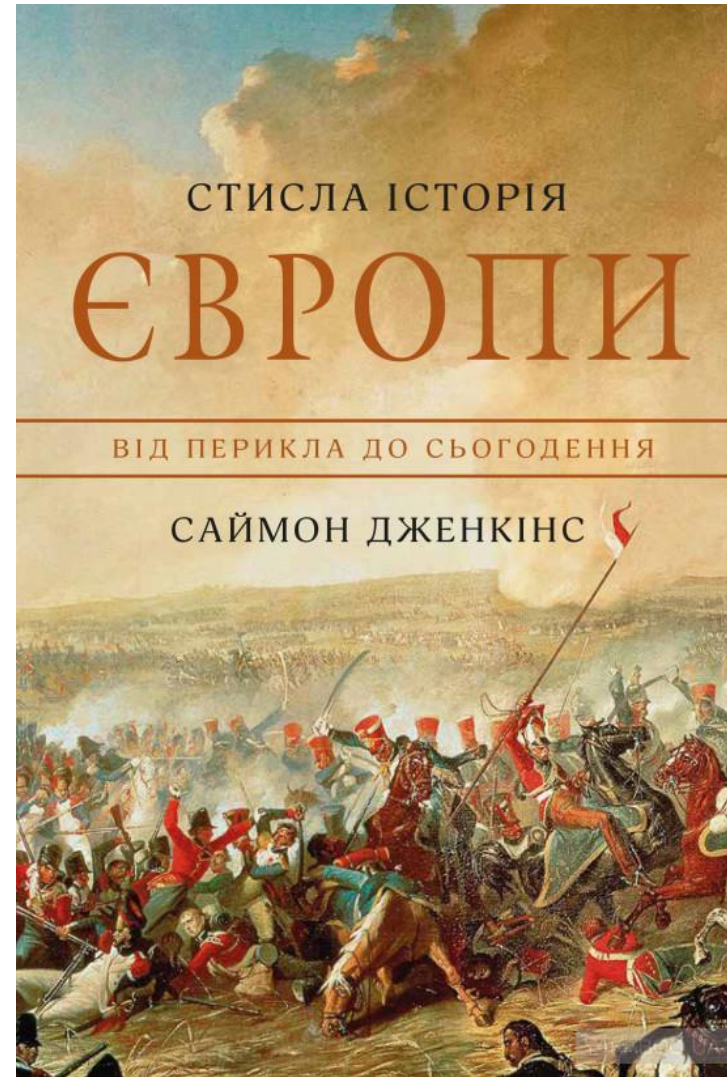
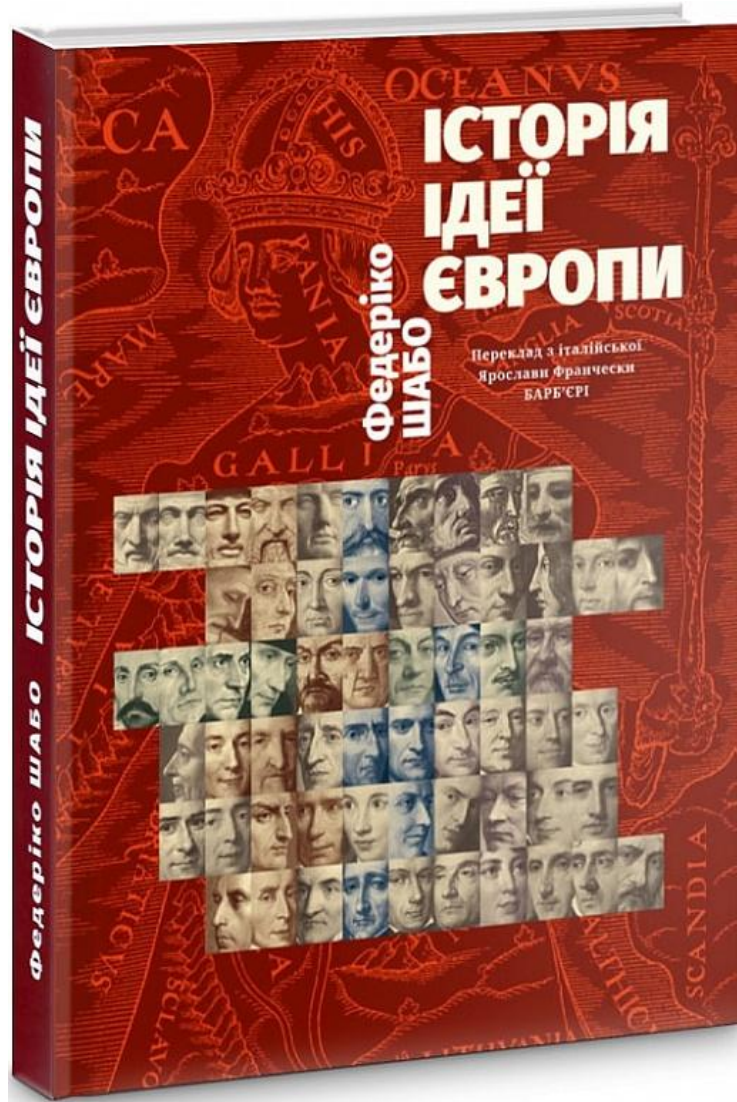


## Що почитати?

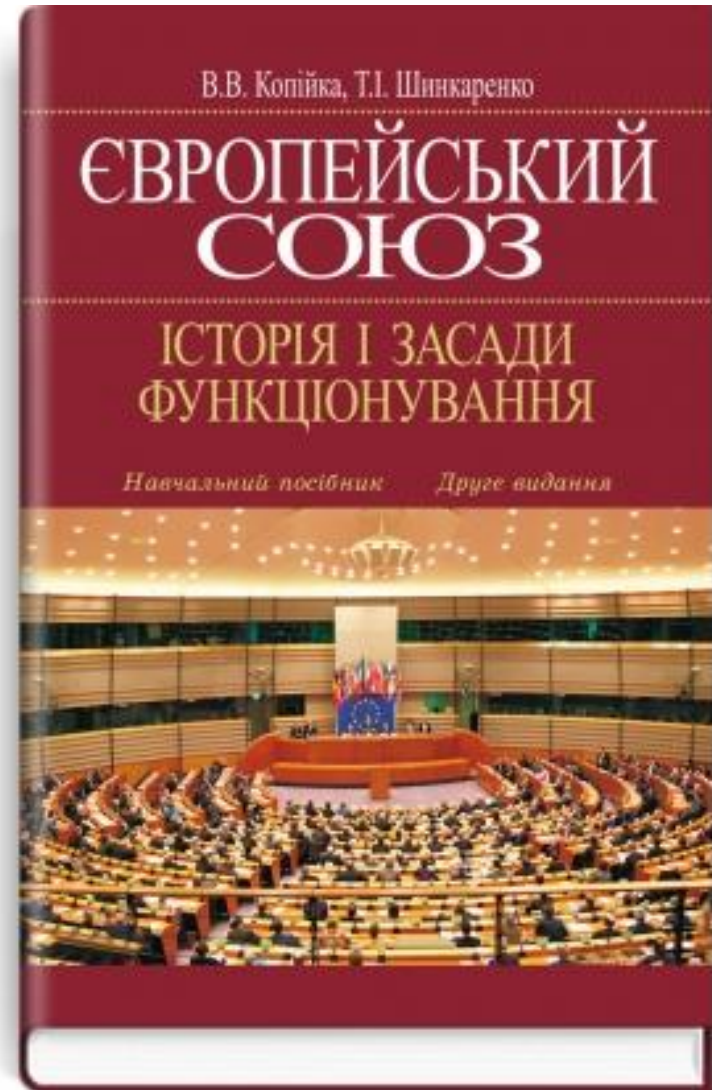
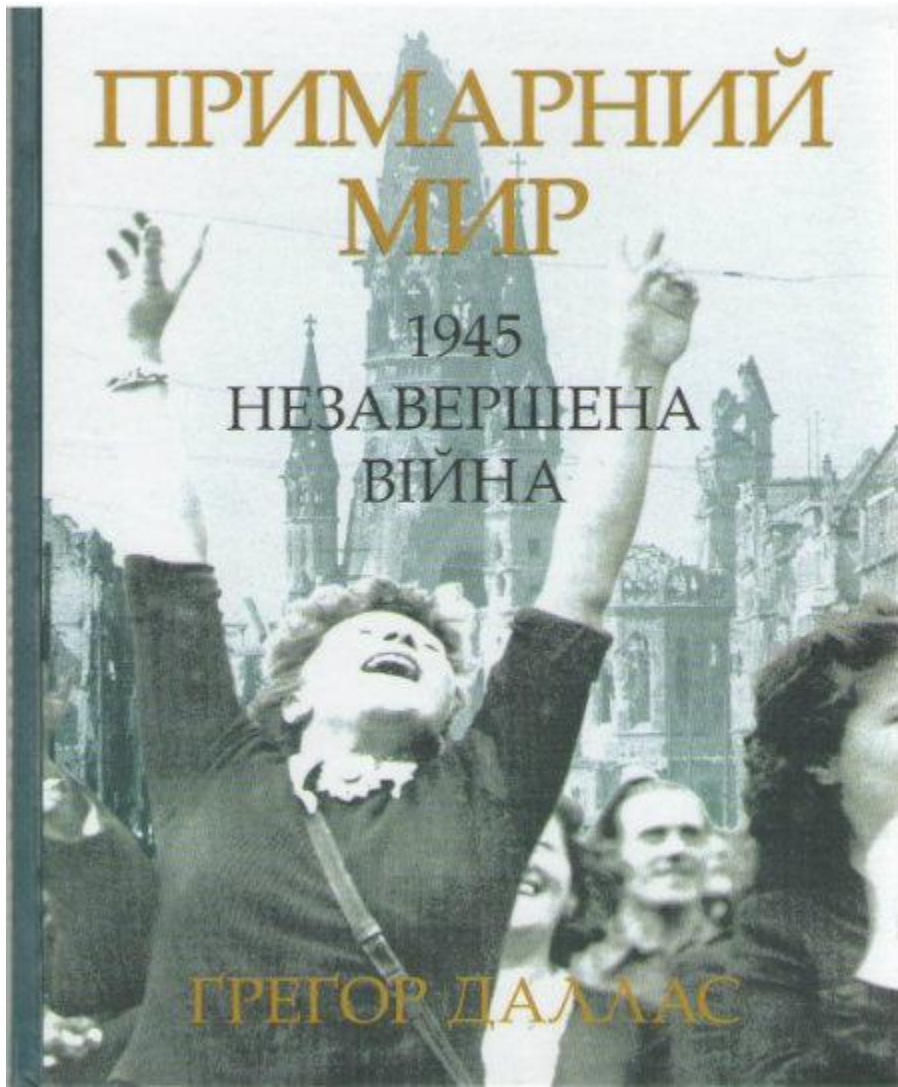




## Що почитати?



## Що почитати?

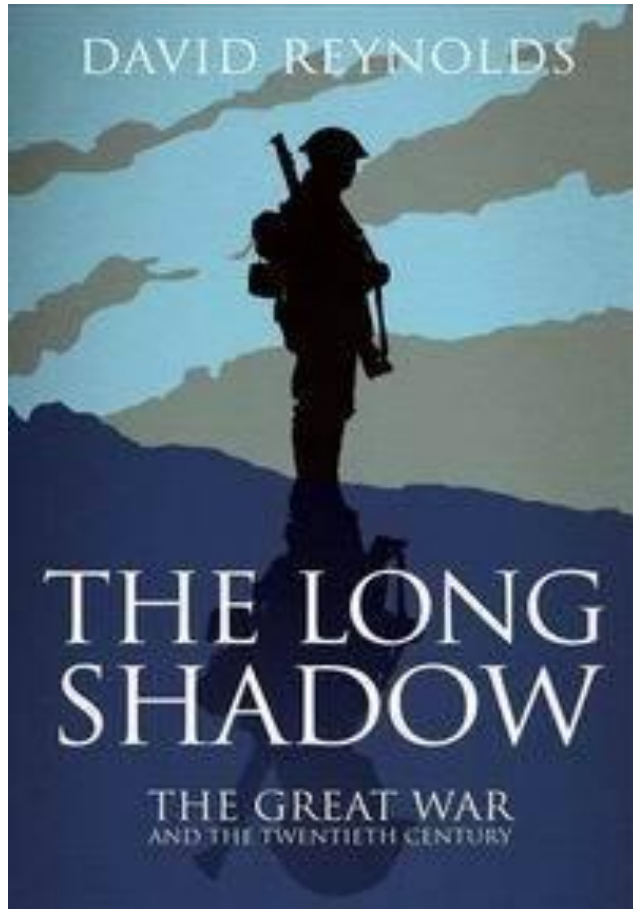




## Що почитати?



## Що переглянути?



Документальний міні-серіал ВВС (3 серії)  
**«Довгі тіні першої світової війни»**

## **7. Європейська ідентичність України**

## Цивілізаційний вибір Київської держави в IX–XIII ст.

Вихід на історичну арену **Київської держави** з самого початку поставив перед нею **проблему вирішення цілого комплексу питань** у системі русько-хозарських, русько-візантійських, русько-болгарських відносин, взаємин зі Степом (території, від Дунаю до Монголії, населені кочовими племенами), країнами Західної Європи тощо.

Саме **географічне положення Київської держави** на великих річкових шляхах, що з'єднували Балтійське море Дніпром і Чорним морем, Волгою і Каспійським морем, обумовлювало зв'язки Київської Русі: на півдні з Візантією, на сході з Хозарським каганатом, на півночі зі Скандинавією.

Київська держава мала використати своє **транзитне положення** для розвитку.

У другій половині X ст. в Європі діяли **три потужних політичних гравця**:

**Візантійська імперія** – східна половина «спадщини» великого Риму, найбільш авторитетна та могутня країна християнського світу, яка була зосередженням давньої і нової культури, торгівлі й ремесел тодішнього світу. Її столиця – **Константинополь** – була головним торговельним посередником між Європою і Азією, «оком Всесвіту», «взаємним вузлом Сходу і Заходу».

На Заході найсильнішою країною була **Священна Римська імперія** (проголошена в 962 р.), яка за імператорів **Саксонської династії** (919–1024) **мріяла створити універсальну християнську державу** й за підтримки Риму активно займалася місіонерською діяльністю, поширюючи свою владу і віру в Європі.

На сході Європи в міжнародні відносини стрімко ввірвалася **«імперія Рюриковичів»**, особливо за часів київського **великого князя Святослава** (бл. 939–972).

За часів княжіння **Володимира Великого** (?–1015) завершується тривалий процес формування території Київської держави (**близько 1 млн. км<sup>2</sup>**), де мешкало від 5 до 8 млн. з приблизно 40–45 млн. загальної кількості населення тогочасної Європи.

Визначилися й закріпилися кордони, які в основному **збігалися з етнічними рубежами** східних слов'ян.

Ця **найбільша в Європі держава** відзначалася винятковою для Середньовіччя однорідністю.

Сусідні країни бажали повернути могутню державу на свій бік за допомогою:

- **ісламу** (запропонованого послами Волзької Булгарії, що прийняла його на початку X ст.);
- **іудаїзму** (за яким стояли послы хозарів);
- **католицизму** (пропонованого Римом та Священною Римською імперією);
- **православ'я** (ініційованого Візантією).



**Володимир Великий** потрапив у становище держави «третього світу», яка прагне модернізуватись, а тому змушена **вибрати якусь одну з провідних ідеологій** найбільш розвинутих суспільств світу.

Володимир звернув увагу на дві високорозвинені системи: **християнство** та **іслам**.

Прийняття релігії було питанням великого політичного значення, оскільки **іслам** обумовлював орієнтацію на мусульманський світ, **православ'я** – на Візантійську імперію, **католицизм** – на Священну Римську імперію, імператори якої диктували тоді свою волю римському престолові.

Володимир **обирає хрещення за візантійською традицією**. Літописець обґрунтовує це рішення передусім таким чинником як **привабність зовнішньої атрибутики грецької релігії**.

Однак, **причини цього були набагато глибшими**.

## Фактори, які обумовили обрання християнства:

1. Візантія, з її високою культурою, давніми державними традиціями, блиском імператорського двору, могла слугувати **еталоном у створенні нових соціальних і політичних інституцій** Київської держави.

Православ'я, яке вже з IV ст. стало державною релігією Візантійської імперії, мало струнку церковну організацію та ієрархію, було **однодержавною інституцією**, що чітко проводило ідею єдиного бога в єдиній державі на чолі з єдиним правителем.

2. Розгром Святославом Хозарської держави в 965 р., включення до складу Київської держави земель в'ятичів, пониззя Дону, Північного Кавказу, Тамані та Східного Криму, завдання поразки Волзькій Булгарії означали остаточне **згортання впливу у східній частині Європи** іудаїзму хозарської аристократії, та ісламу, поширеного серед волзьких болгар.

3. На середину X ст., особливо після розгрому Хозарії, надволзькі країни остаточно втрачають лідируюче становище в економічному і культурному житті Східної Європи. **Домінантою** в економіці Київської держави **стає не Волга, а Дніпро** і, частково, Дністер та Дунай, якими проходять головні торговельні шляхи до Візантії та країн Західної Європи.

**Візантія**, наймогутніша сусідка Київської держави, **стала основним зовнішньоторговельним партнером**, а також кінцевим пунктом стратегічного шляху «з варяг у греки» – своєрідного «стрижня», навколо якого й формувалася територія молоді держави.

4. Дедалі очевиднішою ставала **небезпека**, що Київська держава, остання з слов'янських країн, яка не прийняла християнства, **залишиться позаду цивілізованих народів Європи**. Приймавши християнство вона ставала з ними в один ряд.

5. Традиція **розвитку різноманітних зв'язків** ще протослов'янських племен **з давньогрецькими містами-державами** (існували в Північному Причорномор'ї з VII ст. до н. е.), які були центрами грецької та елліністичної культури, форпостами європейської цивілізації.

Сприйняття слов'янською елітою традицій передової європейської античної державності стало **зачатком євроінтеграційного процесу слов'янства**.

**Візантія** також **намагалася втягнути Київську державу** до своєї сфери впливу, щоб, з одного боку, послабити небезпеку, що загрожувала від неї, а, з іншого – використати її у власних інтересах.

Імперія **не була зацікавлена** в ісламізації Київської Русі (іслам був головним ворогом), а також в її входженні до сфери впливу іншого політичного конкурента – Риму та Священної Римської імперії.

## Європейська ідентичність України

Просування України до Європи – це набагато ширший процес, ніж формально-політичне зближення з ЄС.

Основним завданням на цьому шляху є розбудова Європи в самій Україні – *європеїзація України*.

Необхідно з'ясувати, що треба зробити Україні, щоб стати часткою Європи, а Україна і українці почали однозначно ідентифікувати себе з Європою?

Слід з'ясувати для себе такі *питання*:

*Які цінності та стандарти лежать в основі європейської ідентичності?*

*Що саме дозволяє європейцям ідентифікувати себе з Європою?*

## Підходи до визначення європейської ідентичності:

- **«союзний націоналізм»** – європейська ідентичність як єднання на основі спільної історії, території, культури. Союзний націоналізм скептично ставився до можливості істотного розширення Європейської Спільноти.
- **«патріотичний конституціоналізм»** – європейська ідентичність як спільність цінностей: демократія, права людини, верховенство права, толерантність. Людина я найвища соціальна цінність.

Такий європейський ідеалізм, заснований на спільності цінностей для всієї Європи, навіть **припускав можливість поступового відмирання національних держав** і формування великої федеративної наддержави «Європейський Союз», запровадження спільного громадянства тощо.



Україна має враховувати різні підходи до визначення європейської ідентичності.

З огляду на **перший підхід**, Україні слід підкреслювати **спільність української та загальноєвропейської культури**, наприклад:

- **Трипільська культура** (спільне надбанням України та Румунії) є колискою всієї європейської цивілізації;
- **вперше про об'єднання Європи** йшлося на **саміті монархів європейських країн у 1429 р. в Луцькому замку** на території сучасної України;
- **першу кав'ярню у Відні** відкрив **галичанин Юрій-Франц Кульчицький**;
- **Конституція Пилипа Орлика (1710 р.)** – одна з перших європейських конституцій Нового часу;
- **«Щедрик» М. Леонтовича** – є найвідомішою в світі різдвяною мелодією.

Із урахуванням **другого підходу** до розуміння європейської ідентичності – патріотичного конституціоналізму – необхідно **збудувати Європу в самій Україні**.

Що це означає? В першу чергу – необхідність **проведення численних реформ в Україні**, спрямованих на перебудову її соціального, політичного економічного та державного устрою.

**Метою** всіх змін має бути створення в Україні системи життя, комфортної для людини. Кожна людина, індивід має бути найвищою соціальною цінністю – це є справжньою основою європейської ідентичності та європейської цивілізаційної моделі.

Необхідно також **інтегрувати європейські цінності** в усі сфери суспільного життя України.

Потрібна **європеїзація** України.

## **8. Європеїзація як процес екстериторіального впливу ЄС**

**Європеїзація** – зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя держав-членів, держав-кандидатів, потенційних кандидатів, а також інших третіх країн внаслідок впливу процесу європейської інтеграції.

**Європеїзація (вузьке значення)** – процес формування, поширення та інституціоналізації формальних та неформальних правил, процедур, парадигм політики, стилів, способів дії, спільних переконань і норм, які *вперше були визначені та сформовані* під час прийняття рішень в ЄС і згодом інкорпоровані в логіку внутрішніх дискурсів, особливих рис, політичних структур та напрямів державної політики держав-членів.

Виділяють **5 можливих вимірів** європеїзації:

**Зміна зовнішніх кордонів: європеїзація** відбувається під час територіального розширення системи європейського врядування та перетворення Європи на єдиний політичний простір.

**Розбудова інститутів управління на рівні ЄС:** європеїзація як розбудова центру прийняття політичних рішень (інститутів), спроможного до колективної дії та забезпечення певного ступеня політичної координації та згуртованості.

**Поширення впливу інститутів ЄС на національні, регіональні та місцеві системи управління:** європеїзація як адаптація національних, регіональних та місцевих систем управління до центру прийняття політичних рішень (інститутів) та законодавства ЄС.

**«Експорт» типових та характерних для ЄС форм політичної організації та врядування за його межі: європеїзація стосується відносин з третіми країнами, їх інститутами та гравцями, що визначає місце ЄС у світі; формування позитивного балансу з третіми країнами, оскільки вони більше беруть від ЄС ніж навпаки, а рішення ЄС мають більший вплив на міжнародній арені.**

**Політичний проект націлений на об'єднання та політичне зміцнення Європи: ступінь політичного об'єднання Європи залежить як від територіального простору, розбудови інститутів і законодавства ЄС та внутрішньої адаптації до них, так і від того наскільки події, що відбуваються в Європі, впливають на події та політичні системи за її межами.**



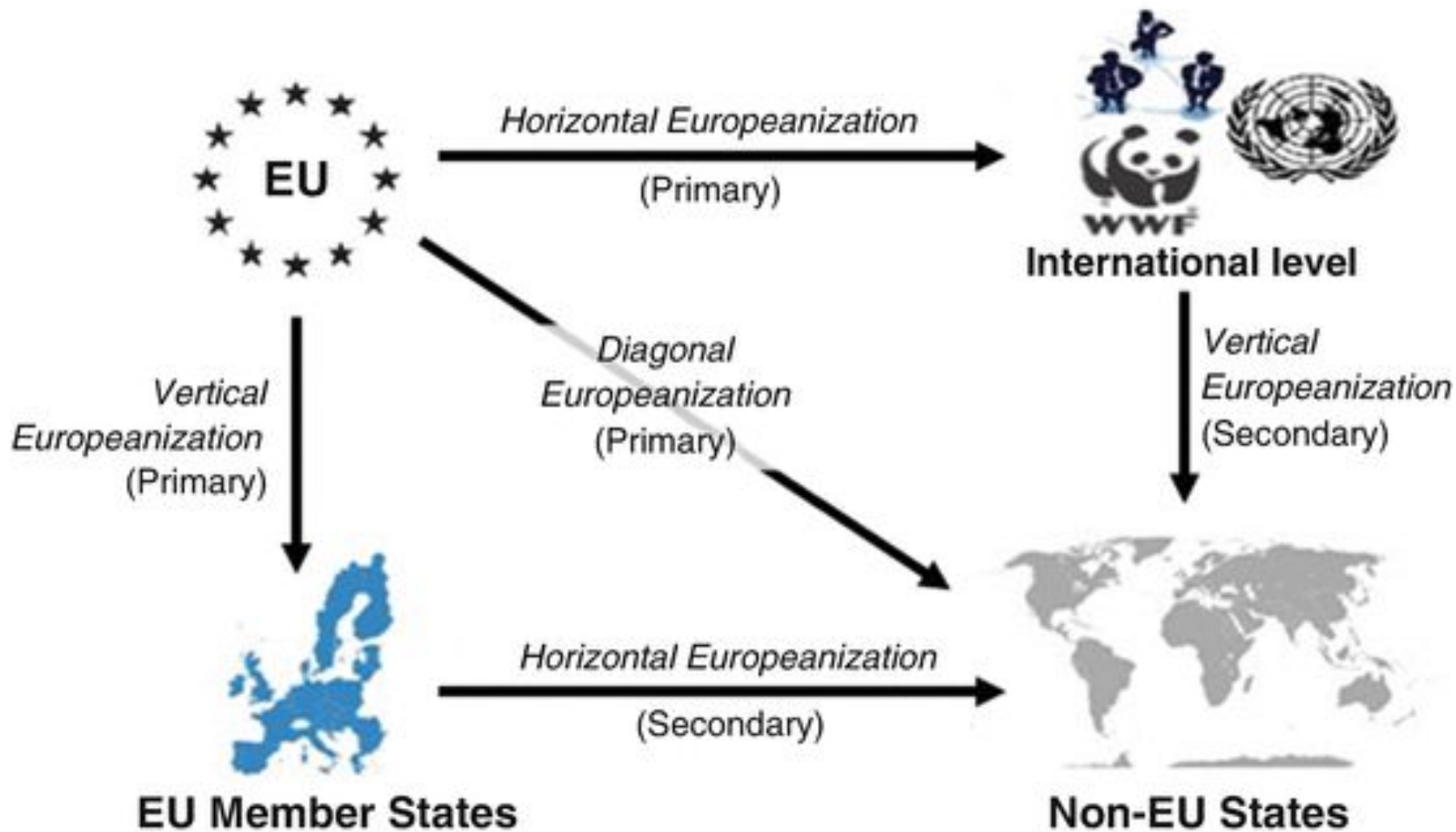
## **Зовнішні виміри європеїзації:**

**європеїзація держав-членів**, яка полягає у постійному та цілеспрямованому впливі ЄС на держави, що вже є членами Союзу;

**європеїзація країн-кандидатів**, яка охоплює країни, що отримали чітку та недвозначну перспективу набуття членства в Союзі, і діє переважно у формі обумовленості ЄС з виразними елементами асиметричності;

**європеїзація третіх країн**, яку можна охарактеризувати як явний чи опосередкований вплив ЄС на країни, що є його сусідами або партнерами, деякі з яких прагнуть вступити в Союз, але поки що не мають чіткої перспективи членства.

# Напрями європеїзації та залучені актори (суб'єкти)



**Інструментом європеїзації є політична обумовленість (П.о.)** – комплекс наперед обговорених і зафіксованих політичних зобов'язань, виконання яких є передумовою отримання певною країною економічної допомоги, полегшення її боргового тягаря, надання режиму найбільшого сприяння в торгівлі, доступу до субсидованого кредиту або набуття членства в регіональній чи глобальній організації.

**П.о.** широко застосовується Міжнародним валютним фондом (МВФ), НАТО та ЄС.

Найбільш розвиненою є **П.о. ЄС**, для якої характерні постійний розвиток, масштабність, широта охоплення та високий ступінь політизації.

Основою **П.о. ЄС** є **Копенгагенські критерії вступу**, які розділені на групи політичних, економічних і членства.

**П.о. ЄС** є **основним інструментом впливу** Союзу на внутрішню політику країн-кандидатів.

**Адміністративна обумовленість**, як частина розширення принципів врядування ЄС, уперше була визначена на саміті ЄС в Мадриді в 1995 р.

- **1989–1993:** становлення політики адміністративної обумовленості в ЄС, **основні елементи** якої з'являються в угодах про асоціацію з пост-комуністичними країнами та в програмі PHARE.
- **1993–1997:** політика обумовленості була спрямована не лише на питання демократії та прав людини, а й також на **acquis** єдиного внутрішнього ринку та його потенційну імплементацію країнами-кандидатами.
- **1997–на даний час:** адміністративна обумовленість стала більш суворою та комплексною, оскільки з 1997 Комісія почала **щорічно оцінювати поступ держав-кандидатів** щодо досягнення ними цілей етапу підготовки до вступу, публікуючи відповідні звіти.

**Динаміка обумовленості ЄС** пояснюється, розробленою дослідниками європеїзації моделлю **«зовнішнього стимулювання»**, яка керується логікою наслідків.

Рушійними силами цієї моделі є **зовнішні стимули** у вигляді **винагород** та **покарань**, які країна, що приймає правила і норми ЄС, враховує під час розрахунку вигід і витрат процесу європейської інтеграції або наближення до ЄС.

В своїй обумовленості ЄС переважно керується стратегією **«посилення у відповідь»** або **«посилення винагородою»**, тобто винагороджує країну за досягнення певних цілей та дотримання умов і утримується від надання винагороди в разі негативних результатів.

**Наприклад**, у міру того, як **країна-кандидат** виконує критерії вступу та досягає стандартів ЄС у визначених сферах, допомога з боку ЄС посилюється, співпраця поглиблюється, ринок відкривається, а перспектива набуття членства стає все більш виразною. Якщо ні, то **ЄС може вжити відповідних заходів, аж до призупинення переговорів про вступ.**



## Дія обумовленості ЄС на прикладі набуття членства в ЄС Хорватією

**29.10.2001** – Хорватія підписала з ЄС Угоду про стабілізацію і асоціацію, яка давала чітку перспективу вступу.

**21.02.2003** – Хорватія подала заявку на вступ, яка **01.04.2004** була схвалена Європейською Комісією.

**01.06.2004** – Рада ЄС підтвердила статус Хорватії як країни, яка є кандидатом на вступ.

**01.12.2004** – Європейська Комісія призначила дату початку переговорів про вступ: **17.03.2005**.

Однак, **16.03.2005** початок переговорів **відтерміновано** у зв'язку із **проблемами у співпраці Хорватії з Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії** (Хорватія робила вигляд, що не знає де переховуються особи, яких Трибунал розшукує за воєнні злочини, зокрема генерал А. Готовіна).

Переговори розпочались в **жовтні 2005 р.**, після того, як генерал був заарештований і доправлений в Гаагу.

**Хорватія вступила в ЄС 1 липня 2013 р.**

## Дія обумовленості ЄС на прикладі надання **Україні** безвізового режиму

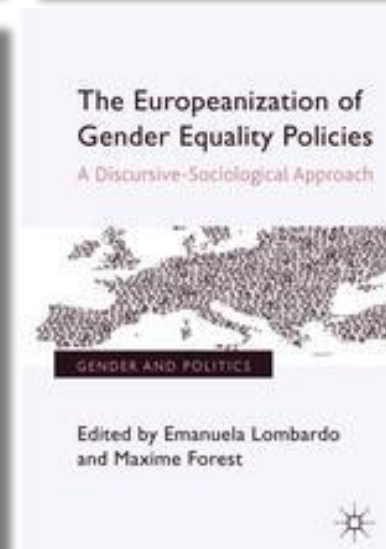
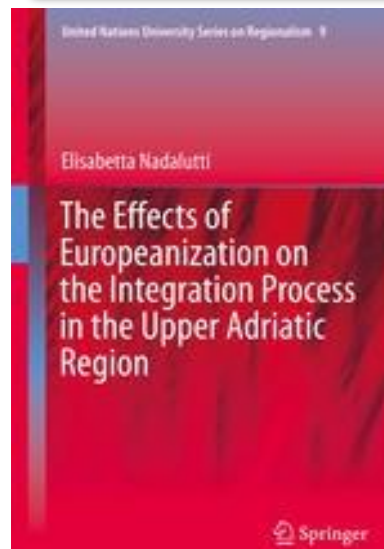
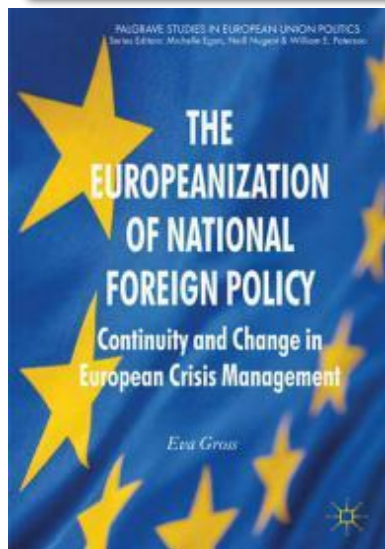
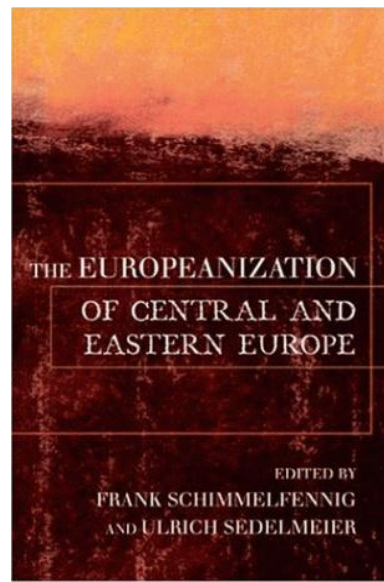
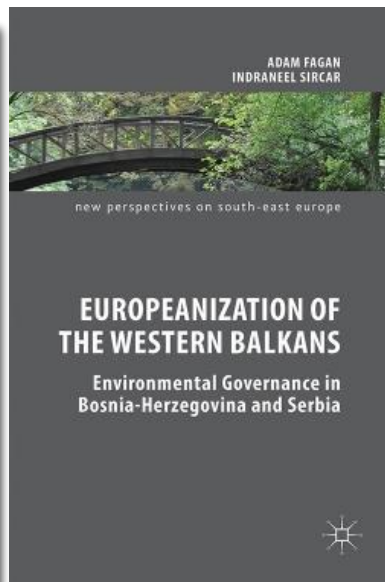
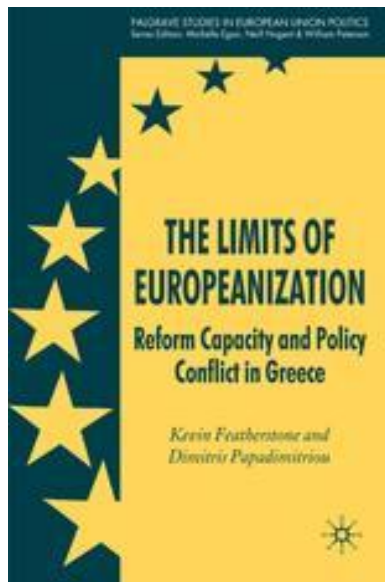
«**Структурований безвізовий діалог**» між ЄС та Україною тривав з **осені 2008 р.** (сторони визначили умови лібералізації візового режиму) **по травень 2017 р.** (Рада ЄС прийняла рішення про внесення відповідних змін до законодавства ЄС щодо подорожей громадян України).

На виконання умов ЄС Україною було ухвалено близько **150-ти законів та підзаконних актів**, враховано **54 рекомендації** та виконано **близько 400 завдань**.

Протягом безвізового діалогу, в Україні працювало близько **20-ти експертних місій ЄС** з оцінки виконання Україною критеріїв Плану дій, а Європейською Комісією було підготовлено **6 доповідей щодо прогресу України** у виконанні критеріїв Плану дій.

**Безвізовий режим набув чинності 11 червня 2017 р.**

# Процес європеїзації активно досліджується



## Європеїзація очима карикатуристів



«Вибачте, мадам, але внаслідок **європеїзації** назв всіх наших товарів, цей супермаркет більше не є підходящим місцем для дітей»

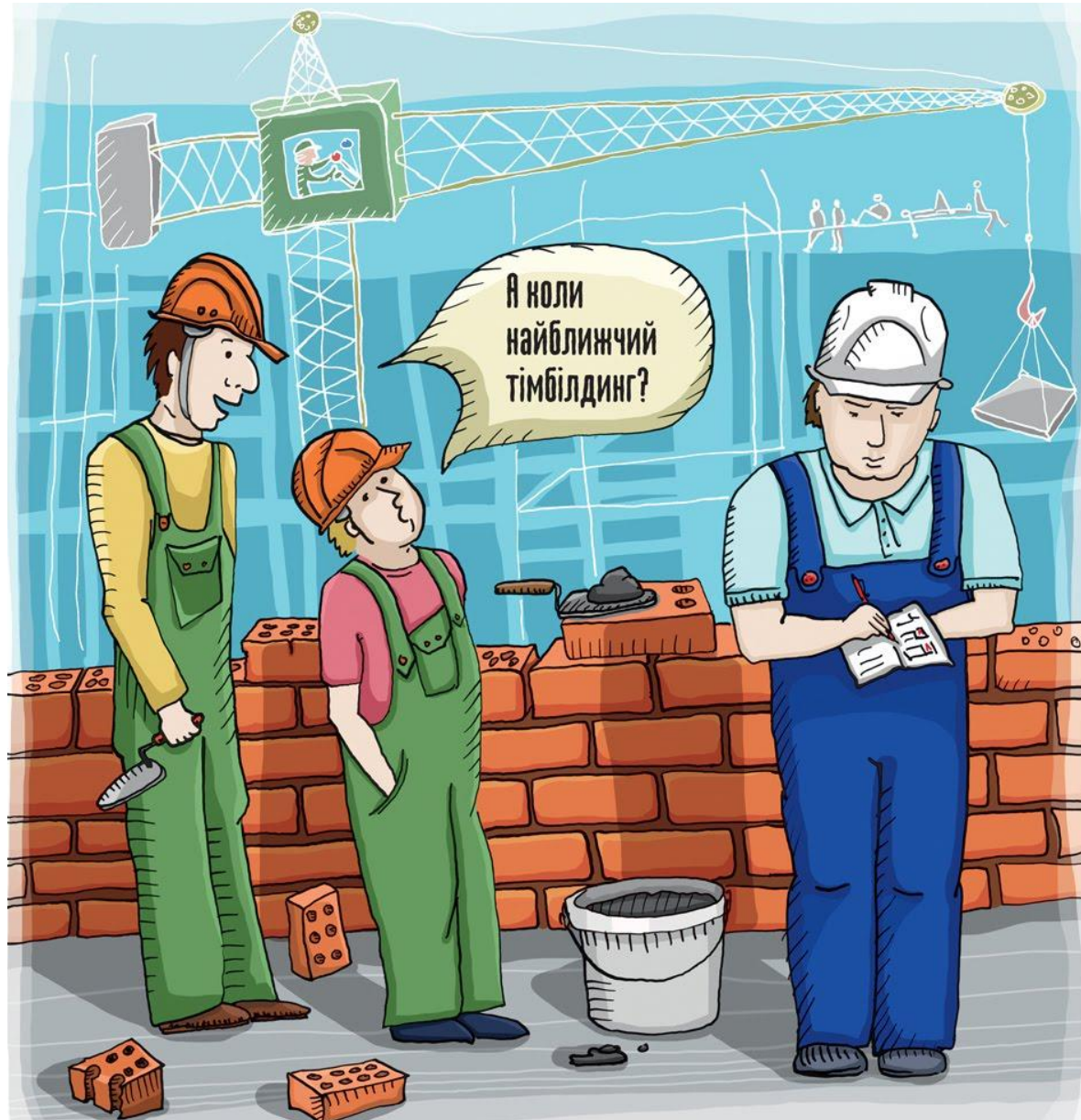


# Європеїзація очима карикатуристів





# Європеїзація очима карикатуристів



## **9. Поняття суспільства та суспільних процесів**

Термін **«суспільство»** – поняття багатозначне. Його можна розглядати як у *широкому*, так і у *вузькому* значенні. У **вузькому розумінні** він має такі значення:

- **суспільство як сукупність суспільних відносин.** Суспільні відносини – це те специфічне, що відрізняє соціальні утворення від інших систем матеріального світу. Кожне суспільство є не просто сукупністю людей, а єдиною системою соціальних відносин, цілісним соціальним організмом, що розвивається певною мірою незалежно від інших соціальних організмів. Отже, *спільність людей, яка обумовлена формами і засобами їх взаємодії*;
- **суспільство як конкретно-історичний етап людської історії** (первісне суспільство, індустріальне суспільство, інформаційне суспільство тощо);
- **окреме, конкретне суспільство**, що є самостійним суб'єктом історії (напр. українське суспільство).

Суспільство **в широкому розумінні** – це якісно відмінне від природи, багатомірне, внутрішньо розгалужене і водночас органічно цілісне утворення, що постає як **сукупність історично сформованих способів і форм взаємодії та об'єднання** (діяльності, відносин, поведінки, спілкування, регуляції, пізнання), в яких знаходить свій вияв всебічна і багаторівнева взаємозалежність людей.

Інакше кажучи, **це все людство загалом**, тобто вся сукупність суспільних відносин і організмів, що існували й існують на нашій планеті.

**Суспільство** розглядають як **продукт цілеспрямованої та розумно організованої сумісної діяльності значних груп людей**, які поєднані не на основі спільності, а на основі сумісних інтересів та договору.

Поняття **«суспільство»** є ширшим, ніж поняття **спільність**, тому не кожна спільність є суспільством, але будь-яке суспільство має риси спільності.

Поняття **«народ»** означає спільність людей, пов'язаних, передусім, походженням, мовою, культурою і, як правило, певною територією.

Поняття **«нація»** тлумачать як форму організації життя одного народу (чи кількох близьких), пов'язаних державністю, економічними, політичними і духовними відносинами людей.

**Держава** є продуктом історичного розвитку людського суспільства, формою організації життя народів і націй, заснованою на праві і законі.





Протягом останніх восьми тисяч років **Україна і українська нація** відроджувалися вісім разів на одній і тій же території: трипільці, скіфи, сармати, готи, анти, русини, козаки і нинішні українці.

Ряд науковців вважають, що це феноменальне явище світової історії.

## Суспільні процеси в Україні після здобуття незалежності

З проголошенням незалежності України розпочався *перехідний період*, в який потрібно було досягти докорінних перетворень в усіх сферах життя, нового ступеня суспільного розвитку :

- в політичній сфері передбачалося перейти від тоталітарної системи до ліберальної демократії;
- в економічній – від командно-директивної до сучасної ліберальної ринкової економіки;
- в соціальній сфері – від «людини-гвинтика», яка неусипно контролювалася системою радянської влади, до активного творця власної долі;
- в культурно-духовній – від класових до загальнолюдських цінностей і на цій основі – до відродження національної культури і самобутності.
- у міжнародній – від політики конфронтації радянських часів до інтеграції в міжнародне співтовариство на основі процесу європейської інтеграції.

***Дякую за увагу!***